

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Для студентів освітньої програми «Історія та археологія»
СВО «Бакалавр»

Вінниця 2024

УДК 94:378.22(477)(075.8)
Н 156

*Рекомендовано до видання
Вченою радою факультету історії та міжнародних відносин
Донецького національного університету імені Василя Стуса
(протокол № 5 від 24 січня 2024 р.)*

Рецензенти:

Отземко О. В., кандидат істор. наук, доцент кафедри історії України та спеціальних галузей історичної науки ДонНУ імені Василя Стуса

Пшемицька Є. О., кандидат істор. наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії та археології ДонНУ імені Василя Стуса

Навчальна програма з історії України. Для студентів освітньої програми «Історія та археологія» СВО «Бакалавр» / уклад. К. І. Мелекесцев, І. В. Пятницькова, Н. Р. Темірова. Вінниця, 2024. 53 с.

У методичному виданні подано програму з історії України, наведено рекомендовану до опрацювання літературу, запропоновано навігацію по дисципліні з розподілом тем по кожному з чотирьох курсів, протягом яких опановується дисципліна. Орієнтовано на студентів ОП «Історія та археологія» факультету історії та археології.

УДК 94:378.22(477)(075.8)
© Мелекесцев К.І., 2024
© Пятницькова І.В., 2024
© Темірова Н. Р., 2024
© ДонНУ імені Василя Стуса, 2024

ЗМІСТ

Передмова	3
Навчальна програма	4
Рекомендована література	32
Навігація по дисципліні	48

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Історія України» викладається за освітньої програмою «Історія та археологія» СВО «Бакалавр» протягом 1-7 семестрів, на 1-4 курсах. Це одна з основоположних дисциплін, метою якої є формування наукового уявлення про історію української нації.

Її вивчення спирається на здобуті знання у загальноосвітній школі, на основі яких за всіма аспектами відбується розширення, заглиблення, систематизація, аналіз та узагальнення розлогої інформації. Здобуте наукове знання не лише задовольняє цілком зрозумілий інтерес до минувшини, створює підґрунтя для майбутньої професійної діяльності, але і створює підґрунтя для формування критичного мислення, що дозволяє аналізувати складні суспільні процеси сьогодення та робити спроби прогнозування щодо тенденцій їх розгортання.

У межах дисципліни історичний процес охоплено від появи людності на теренах сучасної України близько 1 млн років тому до початку ХХІ ст. Географічно буде охоплено територію України в її нинішніх кордонах, етнічні землі, що перебувають у складі інших держав та регіони розселення української діаспори, тобто ті території, на яких українство формувалося, розселялося, розвивалося.

Вивчення історії України включатиме політичну, соціально-економічну, культурну, духовну історію, історію повсякдення та уявлень як українців, так і представників інших етносів, що вкорінилися на її теренах. Сутність освітнього процесу полягатиме в опануванні фактів, персоналій, подій, процесів, явищ, встановленні взаємозв'язків між ними, визначення закономірностей та врахування випадковостей, що дозволить досягнути вражаючу ретроспективу українства.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ДАВНЯ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Тема 1. Вступ до Історії України

Об'єкт, предмет, мета, завдання історії України. Історія України як об'єкт політичних маніпуляцій. Хронологічні та територіальні межі історії України. Етапи нагромадження наукового знання з історії України. Принципи та методи вивчення історії України. Навчальні видання з історії України.

Тема 2. Первісне населення на теренах України

Стан опрацювання та джерела з давньої історії України.

Поява першої людини на території України. Еволюція від археоантропа до палеоантропа. «Людина розумна»: розселення, зовнішній вигляд. Формування, розвиток та основні риси первісного ладу. Еволюція роду. Палеоліт. Королеве. Матеріальна культура та заняття. Криза мисливського господарства. Неолітична революція. Перші землероби та скотарі на території України. Зародження ремесла. Найдавніші металурги. Первісні системи влади. Поява мистецтва та релігійних вірувань.

Кочові культури енеоліту – бронзової доби (середньостогівська, ямна, катакомбна, зрубна культури).

Трипільська археологічна культура. Господарство, побут і духовне життя носіїв трипільської культури. Поселення. Господарські заняття. Початок землеробства. Тваринництво. Житло трипільців. Виготовлення знарядь, начиння. Кераміка. Уявлення про світ. Вірування.

Тема 3. Кочовики на українських землях

Кочовики доби заліза. Кіммерійці: територія розселення, основні заняття, суспільний лад, вірування. Скіфи: розселення, заняття, суспільний лад, духовний світ. Скіфо-перські війни. Велика Скіфія. Контакти скіфів з античними містами Північного Причорномор'я. Скіфський звіриний стиль. Сармати: територія розселення, основні заняття, суспільний лад, вірування.

Анклави античності у Північному Причорномор'ї Античні міста-держави Північного Причорномор'я. Суспільне, господарське та духовне життя в колоніях. Боспорське царство. Римський період розвитку грецьких міст-держав Північного Причорномор'я.

Історичні джерела з історії слов'ян. Теорії походження слов'ян. Протопочатки слов'ян. Венеди. Зарубинецька та Черняхівська культури. Застосування гончарного круга та залізних лемешів. Анти. Суспільне, господарське життя і духовний світ давніх слов'ян.

Сусіди давніх слов'ян. Пізні скіфи на Дніпрі та в Криму. Велике переселення народів на теренах України. Готи. Держава Германаріха. Гуни на теренах України. «Держава» Аттіли. Булгари. Авари, Аварський каганат.

Тема 4. Виникнення Руської держави

Стан опрацювання та джерела з історії Русі.

Слов'яни під час Великого переселення народів. Розселення племінних союзів східних слов'ян VIII–IX ст.

Передумови утворення Русі. Етнічні й державотворчі процеси в період утворення Русі. Формування державних об'єднань слов'янських племен Подніпров'я. Поселення-гради. Виникнення Києва. Князь Кий, версії щодо його історичності. Військові дружини.

Теорії походження Русі. Походження назви «Русь». Аскольд. Дір. Формування території Русі. Міжнародні зв'язки ранньої Русі. Військовий заколот Рюриковичів. Об'єднання Північної та Південної Русі. Правління Олега. Князь Ігор. Походи проти Візантії. Договори з Візантією 911, 944 рр. Полуддя. Княгиня Ольга, її реформи. Прихід Святослава до влади. Похід проти Хозарського каганату. Балканські походи. Суспільний устрій Русі у IX–X ст. Соціальний склад та заняття населення. Життя людей у селі. Міста і міське життя.

Тема 5. Розквіт Русі

Початок правління князя Володимира. Поход на ятвягів, в'ятичів, хорватів. Територіальне зростання Русі. Володимир Великий, його реформи: адміністративна, військова, правова, релігійна. Дипломатія Володимира. Офіційне хрещення Русі та його історична роль. Міжусобна боротьба між синами Володимира.

Утвердження Ярослава в Києві. Зміцнення кордонів держави. Розбудова Києва. «Руська правда». Церковне та культурно-освітнє життя. Глава руської церкви Іларіон. Відносини з іншими державами. Шлюбна дипломатія. Політична система Русі. Боротьба за владу після Ярослава.

Політичний устрій Руської держави. Соціальні групи. Феодальні відносини та землеволодіння. Залежність селян і повинності. Розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі. Міста. Гроші. Повсякденне життя різних верств населення.

Етнічні процеси. Формування української народності. Культура Русі. Зародження шкільної освіти. Усна народна творчість. Символіка Русі. Література. Архітектура. Малярство. Скульптура. Музична творчість. Розквіт ювелірного мистецтва.

Тема 6. Роздробленість Русі

Становище в державі за правління Ярославичів. Тріумвірат Ярославичів. «Правду Ярославичів». Боротьба за київський престол. Любечський з'їзд князів, його наслідки для подальшого розвитку земель Русі. Дуумвірат Всеволода й Володимира. Повстання в Києві 1113 р. Посилення великокнязівської влади за Володимира Мономаха, його внутрішня і зовнішня політика. Правління Мстислава Володимировича.

Причини та наслідки роздробленості Русі.

Політичний і соціально-економічний розвиток Київського і Переяславського князівств середини XII – першої половини XIII ст. Політичний і соціально-економічний розвиток Чернігово-Сіверського князівства середини XII – першої половини XIII ст.

Політичний і соціально-економічний розвиток Галицького і Волинського князівств. Піднесення Галицького князівства за Володимира та Ярослава Осмомисла.

Освіта. Наука. Усна народна творчість. Книжні пам'ятки. «Слово о полку Ігоревім» – історичне джерело і літературна пам'ятка Русі. Літописання. Архітектура та мистецтво. Русь в історії Європи.

Тема 7. Галицько-Волинська держава

Стан опрацювання та джерела з історії Галицько-Волинської держави.

Утворення Галицько-Волинської держави за Романа Мстиславича. Боротьба синів Романа Мстиславича за відродження Галицько-Волинської держави. Перший похід монголів на Русь. Вторгнення хана Батия в українські землі. Утворення Орди. Внутрішня та зовнішня політика князя Данила Романовича. Коронація Данила. Наступники Данила Романовича. Правління короля Юрія I. Останні галицько-волинські князі.

Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за землі Галицько-Волинської держави в 40–80-ті рр. XIV ст. Волинь за правління Любарта.

Суспільно-політичний устрій Галицько-Волинського князівства. Особливості розвитку культури Галицько-Волинської держави. Освіта. Літописання. Архітектура та образотворче мистецтво. Історичне значення Галицько-Волинської держави в розвитку української державності.

РАНЬОМОДЕРНА УКРАЇНА

Тема 8. Українські землі у середині XIV ст. – XVI ст.

Стан опрацювання та джерела з ранньомодерної історії України.

Поширення влади польського короля на Галичину. Інкорпорація українських земель до складу Великого князівства Литовського. Суспільно-політичний устрій Великого князівства Литовського. Кривська унія. Політика Великого князя литовського Вітовта щодо українських земель. Городельська унія. Повстання Свидригайла. Відновлення та остаточна ліквідація Київського і Волинського удільних князівств.

Закарпаття під владою Угорщини. Буковина у складі Молдовського князівства. Захоплення Московською державою Чернігово-Сіверських земель. Утворення Кримського ханства. Перехід кримських ханів у васальну залежність від Османської імперії. Початок татарських походів на українські землі та їх наслідки.

Соціальна структура суспільства. Панівні верстви населення, їхнє повсякденне життя. Князь Костянтин Острозький. Становище духовенства та

церкви. Повсякденне життя селянства. Зростання міст. Магдебурзьке право. Міське населення та його спосіб життя. Розвиток ремесел та торгівлі.

Передумови Люблінської унії. Люблінський сейм 1569 р. Суспільно-політичні зміни в українських землях після Люблінської унії.

Реформаційні та контрреформаційні рухи в Україні. Православні братства. Львівська братська школа. Розвиток полемічної літератури. Підписання унії у Римі. Церковні собори в Бересті 1596 р., утворення греко-католицької церкви. Вплив Берестейської унії на церковне життя в Україні.

Соціальна структура українського суспільства та економічне життя. Князі, пани й дрібна шляхта. Зростання магнатського землеволодіння. Поширення фільварків. Розвиток товарного виробництва. Міста. Становище селян та міщан.

Тема 9. Формування українського козацтва

Стан опрацювання та джерела з історії козацтва.

Утворення козацтва: передумови, причини, джерела формування. Остафій Дашкевич. Виникнення Запорозької Січі. Д. Вишневецький. Життя, побут, основні заняття козаків. Військове мистецтво козацтва. Боротьба козаків з турецько-татарською агресією. Господарські заняття і громадський устрій козацтва. Військова організація. Чисельне збільшення і соціальна диференціація козацтва у другій половині XVI ст. Реєстрове козацтво. Перші гетьмани. Боротьба козаків проти турецько-татарської агресії. І. Підкова. Д. Вишневецький. С. Кішка.

Внутрішній устрій Січі. Козацька символіка.

Тема 10. Козацькі війни кінця XVI – першої третини XVII ст.

Козацько-селянські повстання кінця XVI ст. під проводом К. Косинського та С. Наливайка. Морські походи козаків. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Участь українського козацтва у Хотинській війні. Козацько-польський збройний конфлікт 1625 р. «Тарасова ніч». Повстання І. Сулими. Повстання 1637-1638 рр. Я. Острянин. Д. Гуня. Ординація Війська Запорозького реєстрового 1638 р. Оборона повстанців при Старці. Антифеодальний і визвольний рух у західноукраїнських землях. Опришківство. Причини поразки та значення козацько-селянських повстань.

Тема 11. Культура в Україні в XIV – першій половині XVII ст.

Умови культурного поступу. Особливості розвитку культури українських земель в другій половині XIV ст. – XV ст. Освіта. Юрій із Дрогобича. Початок українського книгодрукування. Швайпольт Фіоль. Літописання. Архітектура й містобудування. Малярство та книжкова мініатюра.

Братства. Розвиток української мови. Усна народна творчість. Початок книгодрукування. І. Федоров. Освіта та наукові знання. Острозька академія. Братські школи. Києво-Могилянська колегія. П. Могила. Перші шкільні

підручники. Розвиток науки. Література. Полемічні твори. І. Вишенський. Літописання. Зародження театру. Музика. Архітектура та образотворче мистецтво. Основні риси господарського побуту. Народний календар. Поселення, житло, одяг, їжа. Сімейні звичаї та обряди. Роль церкви у житті людей.

Тема 12. Початок Української національної революції. Формування української козацької держави

Історіографічний та джерелознавчий огляд Української національної революції середини XVII ст. Дискусійні питання щодо визначення подій, хронологічних меж, часу та характеру формування державницької концепції Б. Хмельницького.

Причини та привід національно-визвольної війни. Її періодизація, рушійні сили, характер. Роль козацтва, селян, міщан, духовенства у війні. Козацька старшина і українська православна шляхта. Історична постать Б. Хмельницького.

Прихід Б. Хмельницького на Запорізьку Січ. Підготовка повстання. Союз з Кримським ханством. Розгром польсько-шляхетських військ в урочищі Жовті Води. Перемога під Корсунем. Розгортання загальноукраїнської боротьби. Розгром польсько-шляхетських військ під Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Повернення Б. Хмельницького до Києва наприкінці 1648 р.

Формування засадних принципів української державницької концепції: незалежність українських земель; соборність; історична тяглість української державницької ідеї з князівських часів. Розбудова Війська Запорізького. Ліквідація польсько-шляхетського порядку. Формування адміністративно-територіального поділу та козацьких органів влади та управління. Зовнішньополітична діяльність.

Тема 13. Воєнні дії у 1649–1653 рр.

Відновлення воєнних дій у 1649 році. Облога Збаража, Зборівська битва. Зборівський договір. Становище в козацьких землях після Зборівського договору. Похід Б. Хмельницького в Молдавію у 1650 р. Наступ польсько-шляхетських військ на початку 1651 р. Бої під Красним і Вінницею. Битва під Берестечком. Захоплення литовським військом Києва. Білоцерківський договір 1651 р. Перемога козацтва під Батогом. Ліквідація умов Білоцерківського договору. Наступ польського війська на Правобережжя на початку 1653 р. Бій під Монастирищем. Молдавський похід 1653 р. Бої під Жванцем. Жванецька угода між кримським ханом і польським королем.

Тема 14. Переяславська Рада 1654 р. та її наслідки

Старшинська рада в Чигирині (січень 1653 р.). Рішення Земського собору 1 жовтня 1653 р. Посольство В. Бутурліна. Переяславська рада. Розбіжності в підходах до розуміння характеру союзу з боку представників царського уряду та козацькими старшинами, обумовлені різною політичною

культурою. Укладення угоди про українсько-московський союз. Відмова від присяги на підданство московському царю. Вироблення проєкту договору між Україною і Московією. Прибуття до Москви українського посольства. «Березневі статті» 1654 р. Жалувані грамоти Війську Запорізькому, українській шляхті та православному духівництву. Оцінка угоди в історіографії. Російські маніпуляції навколо Переяславської ради та «Березневих статей».

Політичне становище України після Переяславської ради. Зовнішня політика Б. Хмельницького в 1654–1657 рр. Війна з Польщею в 1654–1656 рр. Визволення Смоленщини, Білорусії, Правобережної України. Порухення царським урядом переяславських угод. Початок війни Московської держави зі Швецією. Віленське перемир'я 1656 р. Протипольська коаліція України, Семиграддя і Швеції. Зносини Б. Хмельницького зі шведським королем. Смерть Б. Хмельницького.

Тема 15. Українські землі у 60-ті – 70-ті рр. XVII ст.

Наростання соціальних суперечностей. Боротьба старшинських груп за владу. Гетьман І. Виговський та його внутрішня політика. Виступ М. Пушкаря і Я. Барабаша проти І. Виговського. Політична концепція Ю. Немирича. Гадяцька угода 1658 р. Російсько-українська війна 1658–1659 рр. Конотопська битва. Зречення І. Виговського. Обрання гетьманом Ю. Хмельницького. «Переяславські статті» 1659 р. Слободищенська угода 1660 р.

Відмова від булави Ю. Хмельницького. Поділ України на Правобережну і Лівобережну. Я. Сомко. П. Тетеря. «Чорна рада» в Ніжині 1663 р. Гетьманування І. Брюховецького. «Московські статті» 1665 р. Андрусівське перемир'я 1667 р. та його наслідки для України.

Гетьман П. Дорошенко. Війна П. Дорошенко з Польщею 1667 р. Похід П. Дорошенка на Лівобережну Україну та його боротьба з П. Суховієм і М. Ханенком. Гетьманування Д. Многогрішного. «Глухівські статті» 1669 р. Гетьман І. Самойлович. «Конотопські статті» 1672 р. Прийняття П. Дорошенком турецького протекторату. Спільні військові дії турків та козаків П. Дорошенка проти Річ Посполитої. Бучацький договір 1672 р. та поділ Правобережжя. Зречення П. Дорошенка на користь лівобережного гетьмана І. Самойловича 1676 р.

Чигиринські походи 1677-1678 рр. Османської імперії та їх наслідки. «Великий згін». Бахчисарайський мирний договір 1681 р. «Вічний мир» 1686 р. Внутрішня та зовнішня політика І. Самойловича. Кримський похід 1687 р. Звинувачення у його поразці І. Самойловича. Арешт гетьмана та заслання.

Тема 16. Культура України в другій половині XVII ст.

Освіта і друкарство. Київська (Києво-Могилянська) колегія. Заснування Львівського університету. Розвиток літератури. Полемічні твори. І. Галятовський. Л. Баранович, І. Гізель. Історичні дослідження. І. Гізель

«Синопис», Ф. Сафонович «Хроніка», літопис Самовидця. Театр. Музичне мистецтво. М. Ділецький. Народні думи, історичні пісні, перекази. Архітектура і образотворче мистецтво. Традиційно-побутова культура.

Тема 17. Соціально-економічний розвиток і суспільно-політичний устрій українських земель наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Соціально-економічні наслідки Української національної революції. Адміністративно-політичний устрій українських земель. Утворення селянсько-козацького землеволодіння на Лівобережжі. Зростання землеволодіння козацької старшини.

Слобідська Україна в другій половині XVII ст.: заселення та адміністративний устрій. Політичне та економічне становище Запоріжжя. Відносини України і кримських татар. Відновлення польських порядків на Правобережжі..

Тема 18. Україна за гетьманування І. Мазепи

Обрання І. Мазепи на гетьманство України. «Коломацькі статті» 1687 р. Внутрішня політика гетьмана. Меценатська діяльність І. Мазепи. Повстання С. Палія 1702–1704 рр.

Використання російською владою українських ресурсів у Північній війні. Плани Петра I щодо ліквідації козацтва. Союз І. Мазепи з Карлом XII. «Батуринська трагедія». Полтавська битва. Знищення царом Чортомлинської січі. Постать І. Мазепи в історіографії. Гетьман П. Орлик, його Конституція. Похід П. Орлика на Правобережну Україну. Прутський похід Петра I і Прутський договір 1711 р.

Тема 19. Остаточна ліквідація автономії українських земель у XVIII ст.

Гетьманування І. Скоропадського. «Решетілівські пункти» і «Явні та таємні статті Ізмайлову». Створення Друге скасування гетьманства.: її склад та функції. Заборона на обрання нового гетьмана. Наказний гетьман П. Полуботок. Його протистояння Малоросійській колегії. «Коломацька чолобитна». Гетьманування Д. Апостола. Внутрішні реформи гетьмана. Створення Нової Січі у 1734 р. «Правління гетьманського уряду». Гетьманування К. Розумовського. Його реформи. Остаточне скасування гетьманства на Лівобережжі у 1764 р. Друга Малоросійська колегія. П. Румянцев. Утворення Малоросійського генерал-губернаторства. Ліквідація козацьких полків на Лівобережній і Слобідській Україні. Захоплення та пограбування російськими військами Запорізької Січі в 1775 р. Остаточна ліквідація царизмом автономії України.

Тема 20. Територіальні зміни наприкінці XVIII ст.

Експансіоністська політика Росії. Російсько-турецьких війна 1768–1774 рр. Укладання Кючук-Кайнарджийського мирного договору 1774 р.

Анексія Криму Росією у 1783 р. Російсько-турецьких війна 1787–1791 рр. Яський договір 1791 р. Привласнення Росією Південної України. Роздача земель. Переселення греків до Приазов'я. Заснування міст. Створення Чорноморського козацтва. Заселення Кубані.

Соціально-економічні, національно-релігійний утиски українського населення польською владою на Правобережжі. Поширення гайдамаччини на Правобережжі. Коліївщина 1768 р. Рух опришків. О. Довбуш. Поділи Речі Посполитої. Розподіл українських земель між австрійською та російською імперіями. Реформи Марії Терезії та Йосифа II.

Тема 21. Культура України XVIII ст.

Особливості розвитку української культури. Освіта. Книгодрукування та розвиток наукових знань. Розвиток народної літератури та української мови. Розмаїття жанрів книжкової літератури. Козацько-старшинські літописи Г. Грабянки і С. Величка. Філософія Г. Сковороди. Усна народна творчість.

Розвиток професійного музичного мистецтва. М. Дилецький, М. Березовський, А. Ведель. Д. Бортнянський. Живопис та архітектура. Українське бароко. Зодчі С. Ковнір, І. Григорович-Барський, Ф. Старченко, І. Зарудний, Б. Меретин, Г. Гофман.

МОДЕРНА ДОБА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Тема 22. Політичне та соціально-економічне становище українських земель під владою імперій у першій половині XIX ст.

Адміністративно-територіальний устрій та регіональний поділ українських земель. Особливості адміністративного устрою Східної Галичини, Буковини та Закарпаття. Використання українців у російсько-турецьких війнах та війні з Наполеоном 1812 р.

Соціальний склад населення. Становище селян. Посилення соціального гніту селянства. Селянський рух у Галичині і на Буковині. Лук'ян Кобилиця. Виступи селян в Закарпатті.

Розвиток промисловості та торгівлі на Україні у першій пол. XIX ст. Промислова спеціалізація регіонів. Основні галузі промислів. Початок промислового перевороту в Наддніпрянській Україні. Цукроварні. «Парові» та «вогневі» заводи. Приватне підприємство. К. Яхненко. Ф. Симиренко. Гуральництво.

Тема 23. Суспільно-політичні рухи у першій половині XIX ст.

Вплив російсько-французької війни на розвиток суспільно-політичних течій. Розвиток масонства в Україні. Масонська ложа в Полтаві «Любов до істини». Російський суспільно-політичний рух на українських землях. Формування революційних поглядів декабристів та перші таємні товариства.

Утворення Південного та Північного товариства, їх головні програмні вимоги й документи «Руська правда» П.І. Пестеля. Товариство об'єднаних слов'ян. Малоросійське товариство (1821–1825 рр.) в Переяславі та висунення ним ідеї незалежності України. Повстання декабристів 14 грудня 1825 р. Повстання Чернігівського полку (29 грудня 1825 р. – 3 січня 1826 р.).

Польський національно-визвольний рух. Поширення польського визвольного повстання 1830–1831 рр. у Правобережній Україні. Поразка повстання. Посилення русифікації. Ліквідація у 1839 р. греко-католицької церкви.

Тема 24. Початок українського національного відродження

Поняття «українського національного відродження». Теорії українського національного відродження його етапи та їх визначальні риси. Початок українського національного відродження. Науковий етап. Діяльність гуртка автономістів (В. Полетика, Р. Маркович, В. Капніст). «Енеїда» М. Котляревського 1798 р. в процесі українського національного відродження. «Історія Русів» та її значення у розвитку українського національного відродження. «Історія Малої Росії» Д. Бантиш-Каменського. Збирання та публікація українського фольклору. І. Срезневський. М. Церетелев. М. Максимович. Діяльність гуртка «харківських романтиків».

Кирило-Мефодіївське товариство (1846–1847 рр.). Програмні документи об'єднання: «Закон Божий, або Книга буття українського народу» і «Статут слов'янського товариства св. Кирила і Мефодія». Розкриття товариства та арешти його членів. Значення Кирило-Мефодіївського товариства у розгортанні українського національного відродження.

Особливості національного відродження на західноукраїнських землях. Суспільно-політичний рух. Гурток «Руська трійця», М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький. Ідея єдності західноукраїнських земель і Наддніпрянської України. Збірники «Русалка Дністровая», «Вінок русинам на обжинки».

Револуція 1848–1849 рр. Скасування кріпосного права на території Австрійської імперії. Головна руська рада та її діяльність. Рух за національно-територіальну автономію Східної Галичини. З'їзд українських учених у Львові. Відкриття у Львівському університеті кафедри української мови і літератури. Видання перших українських газет «Зоря галицька» (1848 р.) «Галицько-руська матиця».

Тема 25. Культура України у першій половині XIX ст.

Умови розвитку української культури. Політика русифікації на Наддніпрянщині. Система освіта. Відкриття Харківського (1805 р.), Київського (1834 р.), Новоросійського (1864 р.) університетів. «Оссолінеум» – інститут Оссолінських, заснований у Львові в 1817 р. Розвиток наукових знань. Розвиток української літературної мови. Друкарство. Журналістика. Зародження професійного театру в Україні. Домінування класицизму в

архітектурі. В. Беретті. А. Меленський. Пейзажні парки «Олександрія», «Софіївка» Живопис. В. Тропінін, І. Сошенко, В. Штернберг. Т. Шевченко та його творчість.

Тема 26. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIX ст.

Особливості соціально-економічного розвитку українських земель напередодні селянської реформи 1861 р. Кримська війна і загострення соціально-економічної ситуації. Київська козаччина. «Похід в Таврію за волею».

Маніфест і положення від 19 лютого 1861 р. про реформу. Місцеві положення для українських земель. Ліквідація особистої залежності селян. Утворення органів селянського управління. Селянські наділи. Викупні операції. Зміни в становищі державних селян. Судова, земська, міського самоврядування, фінансова, військова, освітня, реформи.

Вплив реформ на соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України. Розвиток промисловості, транспорту, торгівлі та фінансової системи. Розвиток товарно-грошових відносин у сільському господарстві. Сільськогосподарська спеціалізація районів України.

Промисловий переворот на західноукраїнських землях. Розвиток нафтової промисловості та традиційних галузей. Залізничне будівництво. Розвиток кооперативного руху. В. Нагірний. Стан сільського господарства. Малоземелля та аграрне перенаселення. Початок масової трудової еміграції до США, Канади, Бразилії.

Тема 27. Культурницький етап українського національного відродження у другій половині XIX ст.

Розвиток українського національного відродження на Наддніпрянщині у другій половині XIX ст. Хлопоманство. Діяльність В. Антоновича. Громадівський рух. Перша громада в Петербурзі. «Київська громада» 60-х рр. XX ст. М. Костомаров, П. Куліш, В. Білозерський. Журнал «Основа» та його гурток. Посилення російської реакції. Валуєвський циркуляр 1863 р. Діяльність Південно-Західної філії Російського географічного товариства. П. Чубинський, І. Рудченко, І. Лучицький, О. Кістяківський. Емський указ 1876 р. М. Драгоманов, його діяльність за кордоном. Журнал «Громада» та його програма. «Молода громада». Молодогромадівські групи у Києві, Одесі, Чернігові. «Братерство тарасівців».

«Москвофільська» суспільно-політична течія у західноукраїнських землях. Домінування народовців у суспільно-політичному житті західноукраїнських земель. «Руська бесіда». Заснування й діяльність культурно-освітнього товариства «Просвіта» і Літературного товариства ім. Т. Шевченка. Розгортання руху народовців на Буковині та Закарпатті. Чернівецький університет. Газета «Буковина» Ю. Федьковича. «Новоєрівська» політика народовців.

Формування перших політичних партій в Україні. Русько-українська радикальна партія. Іван Франко та його роль у розвитку суспільно-політичної думки. «Україна ірредента» Ю. Бачинського. Українська національно-демократична партія. Українська соціал-демократична партія.

Тема 28. Соціально-економічний розвиток України наприкінці XIX – на початку XX ст.

Індустріальний розвиток Наддніпрянської України на початку XX ст. Економічна криза 1900-1903 рр. Монополістичні об'єднання. Промислові регіони Наддніпрянщини. Розвиток товарного зернового господарства на Півдні України. Подальше обезземелення селянства, аграрне перенаселення. Столипінська реформа 1906 р. та її наслідки. Трудова еміграція до Середньої Азії, Сибіру та Далекого Сходу. «Сірий Клин», «Зелений Клин».

Промислове піднесення західноукраїнських земель. Розвиток нафтової промисловості. Домінування іноземного капіталу. Поступова капіталізація сільського господарства. Домінування екстенсивного шляху розвитку. Загострення проблеми малоземелля. Селянські страйки 1902 р.

Тема 29. Суспільно-політичний розвиток українських земель на початку XX ст.

Формування політичних партій в Наддніпрянській Україні. Створення Революційної української партії, Української соціал-демократичної робітничої партії, Української народної партії.

Революційні події в Україні у 1905–1907 рр. Сорочинська трагедія. Виступи в армії та на флоті. Царський маніфест 17 жовтня 1905 р. та його вплив на піднесення національного українського руху. Вибори Державної Думи. Склад думських депутатів від українських губерній. Українська думська громада та діяльність українських парламентських громад у I та II Державних Думах. «Третьочервневий переворот» наступ реакції.

Суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель. Домінування у політичному житті регіону народовців. Діяльність Української національно-демократичної партії. Національна рада русинів на Буковині 1905 р. Рух за реформу виборчої системи на західноукраїнських землях. Народне віче у Львові у 1906 р. Досвід парламентської діяльності українців. Боротьба за створення українського університету у Львові. Сецесії українських студентів. Сутички між українськими і польськими студентами. Вбивство українського студента Адама Коцко. Створення мережі фізкультурно-спортивних товариств. Гімнастичне товариство «Сокіл». І. Боберський. Фізкультурно-спортивна організація «Січ», Український січовий союз. К. Трильовський.

Митрополит Андрей Шептицький та його роль у розвитку української культури та суспільно-політичного життя.

Тема 30. Україна в роки Першої світової війни

Причини та характер світової війни. Україна в планах воюючих держав. Політичні течії і партії в умовах війни. Воєнні дії на території України в 1914 р. Галицька битва. Окупація Східної Галичини та Північної Буковини російськими військами. Створення Галицького генерал-губернаторства. Політика русифікації Г. Бобринського. Горлицька контрнаступальна операція австрійських військ 1915 р. Політика австрійської влади щодо українських земель. Концентраційний табор Талергоф. Брусилівський прорив 1916 р.

Головна українська рада. Формування Українських січових стрільців. Реорганізація Головної української ради у Загальна українську раду 1915 р. Бойовий шлях українських січових стрільців. Союз визволення України. Д. Донцов.

Вплив війни на соціально-економічний розвиток. Мілітаризація промислового виробництва. Інфляція. Вплив війни на повсякденне життя населення України. Загострення суспільно-політичної кризи.

Тема 31. Культура України другої половини XIX – початку XX ст.

Розвиток освіти та науки. Досягнення в галузі природничих наук. М. Остроградський, Д. Рожанський, Д. Заболотний. Суспільні науки. Розвиток економічної думки. М. Зібер, С. Подолинський. Історична наука. О. Лазаревський, О. Єфименко, Д. Багалій, В. Антонович, М. Грушевський, Д. Яворницький.

Українська мова та література. А. Кримський. «Словник української мови» Б. Грінченка. Український модернізм (М. Коцюбинський, В. Стефаник). «Театр корифеїв» (М. Старицький, М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський, М. Садовський, М. Заньковецька). С. Крушельницька.

Музика. М. Лисенко, М. Леонтович, С. Людкевич. Архітектура. Еклектика. Модерн. В. Городецький. Національний модерн Будинок Полтавського земства В. Кричевського. Образотворче мистецтво. Ф. Кричевський, О. Мурашко, М. Бойчук. Українське меценатство. Тарновські, Галагани, Симиренки, Чикаленко.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ «КОРОТКОГО» XX СТ.

Тема 32. Початок Української національно-демократичної революції і діяльність Української Центральної Ради

Українська національно-демократична революція: різні підходи до її вивчення. Лютнева революція 1917 р. та її наслідки для України. Початок Української революції. Політичні настрої населення. Утворення Центральної Ради, її склад і політична програма. Початок українізації армії. Політичні партії в боротьбі за вплив на населення. Український національний Конгрес. I і II Універсали Центральної Ради. Збройний виступ самостійників. Зміни у

політичних настроях, економічному та соціальному становищі населення. Загострення конфлікту Центральної Ради з Тимчасовим урядом Росії.

III Універсал. Проголошення УНР. Всеукраїнський з'їзд Рад. Проголошення більшовиками радянської влади у Харкові. Війна більшовиків із УЦР. IV Універсал. Руйнація звичайного повсякденного способу життя та настрої населення в умовах загострення політичної боротьби. Розпад армії. Оцінка діяльності Центральної Ради у працях вітчизняних і зарубіжних істориків.

Тема 33. Українська держава гетьмана Скоропадського

Мирний договір у Брест-Литовську. Вступ німецько-австрійських військ в Україну. Кримська та Донбаська операція українських військ. Гетьманський переворот. Павло Скоропадський. Внутрішня та зовнішня політика Української Держави і ставлення до неї політичних партій і народу. Реорганізація збройних сил. Розширення кордонів України. Переговори з урядами Криму та Кубані. Анулювання Брестського миру і новий наступ військ РСФРР на Україну, захоплення Білгородщини.

Нові тенденції та чинники розвитку культури в 1917–1920 рр. Суперечливе ставлення населення до культурних цінностей. Подвижництво творців та діячів культури. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Культурні здобутки українських урядів в освітній політиці. Стан науки. Відкриття УАН та університетів. Література, театральне, музичне та хорове мистецтво. Революційна доба і українські церкви.

Тема 34. Національно-визвольний рух у західноукраїнських землях (1918–1920 рр.)

Утворення Української Національної Ради у Львові. Проголошення ЗУНР. Є. Петрушевич. Створення УГА. Злука УНР і ЗУНР. Українсько-польська війна. Гуцульська республіка. Незалежні республіки у Західній Галичині. Поглинення Буковини, Бессарабії та Закарпаття іноземними державами.

Проекти реорганізації державності у Галичині. «Чорні лебеді» в історії ЗУНР. Доля УГА та Січових стрільців. Організація дипломатичної діяльності ЗУНР, паспортизація. Етнічні меншини Галичини у складі ЗУНР.

Тема 35. Українська Народна Республіка під проводом Директорії

Утворення Директорії. Відновлення УНР. С. Петлюра. Трудовий конгрес. Отаманщина. Більшовицька агресія проти УНР. Військові поразки УНР. Боротьба з денікінцями.

Об'єднані українські армії. Психологічний клімат у суспільстві, знецінення людського життя. Злука УНР і ЗУНР. Повстанський рух, партизани УНР. Н. Махно, Д. Терпило, В. Чучупак, Ю. Тютюнник. Радянсько-польська війна і Україна. Варшавська угода. Наступ польсько-українських військ. Польський режим і ставлення до нього населення. Подальший хід війни та її

підсумки. Припинення боротьби регулярних українських військ. Дипломатична діяльність УНР. Уряди УНР в екзилі. Долі керівників УНР: в Україні та закордоном.

Тема 36. Встановлення радянської форми державності в Україні та запровадження її політики

Перші спроби запровадження радянської державності та її характер. Червоний терор. Х. Раковський, еволюція його позиції. Падіння радянської влади у 1919 р.

Відновлення більшовицького режиму. Формальне визнання радянською Росією незалежності УСРР. Повернення до політики «воєнного комунізму». Поразка білогвардійців у Криму. Розгром махновського руху. Пропозиції Х. Раковського, Й. Сталіна, В. Леніна щодо створення СРСР: варіанти майбутнього об'єднання республік та реальне втілення у життя. Утворення СРСР, інтеграція українських комуністів до ВКП(б). Продовження партизанської активності та селянських повстань.

Тема 37. Розвиток культури та духовного життя в добу Української національно-демократичної революції (1917–1921 рр.)

Нові тенденції та чинники розвитку культури в 1917–1921 рр. Свято свободи та інші «революційні» святкування. Суперечливе ставлення населення до культурних цінностей. Руїнація імперських пам'яток культури.

Подвижництво творців і діячів культури. Культурно-освітня діяльність громадських організацій. Культурні здобутки українських урядів в політиці щодо освіти та науки. Відкриття УАН та університетів. Освітня політика більшовиків. Стан науки.

Література, театральне, музичне і хорове мистецтво. Вплив подій революції на українське письменництво. Представництво інтелігенції в керівництві державою за часів революції.

Революційна доба і українська церква. Відновлення патріархату. Утворення УАПЦ. Переслідування релігійних діячів більшовикам, розграбування церков.

Тема 38. УСРР на початку 1920-х рр.

Внутрішнє і міжнародне становище. Створення посольств УСРР у світі, врегулювання відносин із сусідами. Проблеми у встановленні дипломатичних відносин з Румунією. Державний статус України в 1921–1922 рр. Голод 1921–1923 рр. Допомога радянських і зарубіжних організацій голодуючим.

Оформлення кордонів між радянською Україною та сусідніми радянськими республіками. Зміни адміністративно-територіального поділу УСРР. Втрата земель, заселених етнічними українцями.

Тема 39. Соціально-економічний розвиток УСРР в умовах НЕПу

Історіографія нової економічної політики в Україні. Передумови та впровадження НЕПу в Україні. НЕП у сільському господарстві та промисловості. Від продрозверстки до продподатку.

Економічне і соціальне життя населення в роки НЕПу. «Непмани» та їх сприйняття в суспільстві. Зображення епохи НЕПу в літературі та кінематографі. Очікування В. Леніна та реалії впровадження політики. Досягнення НЕПу в Україні. Підсумки НЕПу та «економічна контрреволюція».

Тема 40. Суспільно-політичний розвиток УСРР у 1920-х рр.

Наслідки революційних змагань для соціальної стратифікації населення. Масові втечі за кордон підприємців іноземного походження. Зміни керівництва у національній та місцевій владі. Перегляд ролі інтелігенції, репресії проти «експлуататорів». Тимчасові поступки більшовицької влади, «зрада революції», непмани. Профспілки та їх підпорядкування владі. Політичні переслідування, ліквідація політичних партій, боротьба між фракціями всередині більшовицької партії. Зміни в керуванні країною на шляху до формування олігархічної диктатури компартійної еліти.

Тема 41. Розвиток культури та духовного життя УСРР у 1920-х рр.

Політика влади у царині культури. Національна політика більшовиків в Україні. Причини «коренізації». Українізація та її наслідки. Згорання українізації. Націонал-ухильництво. М. Хвильовий. О. Шумський. М. Волобуєв.

Освіта. Кампанія з ліквідації неписьменності дорослих. Відміна університетів. «Червона професура».

Релігійне життя в Україні. «П'ятирічка боротьби з релігією». «Войовничі безбожники». «Катакомбні» церкви. Формування нового укладу повсякденного життя і нової системи цінностей. Від зрівняння в правах жіноцтва та припинення переслідування «нетрадиційних» гендерів і орієнтацій до сталінської реакції, рекриміналізації гомосексуалізму та створення «полових заповідей революційного пролетаріату».

Тема 42. Особливості індустріалізації УСРР

Історіографія індустріалізації та колективізації в Україні. Перехід до форсованої індустріалізації. Результати перших п'ятирічок. Директивне господарювання.

Рух новаторів, ініціативи модернізації знизу та «соціалістичне змагання» згори. О. Стаханов, М. Машуров, К. Петров. «Стаханівський рух». М. Ізотов, М. Мазай, П. Кривоніс, О. Семиволос, Ф. Артюхов. I Всесоюзна нарада стахановців промисловості і транспорту. Життєвий шлях та обставини арешту інженерів-новаторів В. Цветкова, К. Челпанова, М. Радіна.

Роль іноземних експертів в модернізації радянської індустрії. Перехід по принципу «наздогнати і перегнати». Пошук ресурсів для фінансування індустріалізації.

Тема 43. Колективізація сільського господарства

Історіографія колективізації та голодоморів в Україні. Хлібозаготівельні кризи 1927–1929 рр. Перехід до суцільної колективізації. Доля приватних сільських господарів та їхніх господарств. Зміни у житті, побуті й психології селян. Селянський супротив колективізації.

Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Лист Й. Сталіна про «свідомих та несвідомих петлюрівців». «Закон про п'ять колосків». «Хлібозаготівлі» та їх суть. Масштаби та наслідки Голодомору. Зарубіжна преса того часу про Голодомор. Приховування більшовицькою владою геноцидної політики та масштабів голоду.

Тема 44. Суспільно-політичне життя в Радянській Україні у 1930-х рр.

Історіографія соціальних змін у 1930-х рр. Зміни в соціальному складі населення. Формування партійно-бюрократичної номенклатури. Влада рад «на папері» та реальна влада більшовицької партії. Перетворення СРСР на де-факто унітарну державу. Закінчення формування тоталітарної диктатури Й. Сталіна. Масові репресії та їх жертви. Полювання на «шпигунів». Справа «Спілки визволення України», «Український національний центр». Терор 1937–1938 рр. «Польська» та інші «акції» НКВС.

Конституція УРСР 1937 р. Пропагандистський ідеал радянської людини. Культ особистості Й. Сталіна. Зміни у масовій психології та свідомості населення. Життя і побут радянських людей у новому, індустріалізованому радянському місті.

Тема 45. Культурне життя та наука в УСРР у 1920–1930-х рр.

Становище української культури за результатами радянізації України. Успіхи з ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Діяльність АН УРСР. Відомі наукові колективи. Є. Патон. Ю. Кондратюк. О. Богомолець. Д. Багалій.

Розвиток масової культури. Театр і кінематограф. Лесь Курбас та театр «Березіль». ВУФКУ, «Українафільм». «Ентузіазм: Симфонія Донбасу» – перший український звуковий фільм (режисер Дз. Вертов). Контрасти між реаліями епохи та зображенням радянської дійсності в кінематографі.

Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва. «Розстріляне відродження». Репресії проти кримськотатарської інтелігенції, масовий розстріл 17 квітня 1938 р.

Тема 46. Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток українських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини

Правовий статус українських земель у складі Польщі. Осадництво. Промисловість і сільське господарство у «Польщі А» та «Польщі Б». Українська кооперація. Економічне і соціальне становище населення в містах та на селі. Політична ситуація. «Пацифікація». Розгортання українського національного руху. Українські політичні партії в Другій Речі Посполитій. Утворення ОУН. Прояви культурного життя в Галичині та Волині. Перепис населення, з поділом «української та русинської мов».

Українські землі у складі Королівства Румунія. Економічне і соціальне становище українського населення в Бесарабії, Буковині та Мармароцині. Татарбунарське повстання. Діяльність українських політичних партій і рухів в Румунії. Зміни в країні після приходу до влади диктатури Й. Антонеску. Культурне життя українців під владою Румунії.

Входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Економічне і соціальне становище населення. Культурне життя. Течії у громадсько-політичному житті українців: русофільство, русинство, українофільство. Надання автономії та проголошення незалежності Карпатської України. Приєднання Закарпаття до Угорщини. Підтримка Угорщиною «мадяронства», політика мадяризації.

Тема 47. Українські землі напередодні Другої світової війни

Основні проблеми історіографії Другої світової війни в працях вітчизняних та зарубіжних істориків. Джерела до вивчення подій Другої світової війни на теренах України. «Українське державотворення. Акт 30 червня 1941: Збірник документів і матеріалів», «ОУН в 1941 році», «ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали».

Україна в геополітичних планах СРСР та Німеччини. Приєднання Німеччини та Румунії до німецької коаліції «Вісь». Американська преса про «центр нацистської пропаганди» у Закарпатті. Назрівання українсько-польського етнічного конфлікту на землях Галичини та Волині. Вбивство Є. Коновальця та розкол ОУН на пронімецьку та революційну частини. Німецький та радянський вплив щодо українства в Польщі. А. Розенберг.

Тема 48. Українське питання в міжнародній політиці. Німецько-радянський альянс (1939–1941 рр.)

Радянсько-німецькі договори 1939 р. Плани СРСР та Німеччини щодо розподілу Східної Європи. Взаємини Німеччини з українськими, донськими, московськими емігрантами, націоналістичними організаціями. Вплив СРСР на комуністичні організації в Європі, припинення антинацистської діяльності комуністичних партій напередодні Другої світової війни. Позиція західних союзників щодо «польського» та «українського питань».

Українці в збройних силах Польщі та СРСР. Українські підрозділи в союзі з Німеччиною. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Масовий розстріл військовополонених польських офіцерів і цивільних осіб за рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) від 5 березня 1940 р.: у квітні – травні 1940 р. органами НКВС у Катині, Мідному та Харкові. Радянізація

західних областей України. Ситуація в Україні в 1939 – у першій половині 1941 рр. Захоплення СРСР Бессарабії та Північної Буковини, приєднання частини цих територій до України. Виокремлення автономної Молдови зі складу України, створення МРСР. Постачання СРСР ресурсів до Німеччини в перші роки війни.

Залучення сталінським режимом українців до агресії проти Фінляндії: «Зимова війна». Підготовка Німеччини та СРСР до можливої конфронтації. «План Ост». Очікування української, козацької, московської еміграції, режимів в Румунії та Угорщині від можливості німецького вторгнення до СРСР. Мельниківський, революційний («бандерівський»), гетьманський та республіканський напрями українського національного руху. А. Мельник, С. Бандера, Я. Стецько, Л. Ребет, Є. Стахів, Р. Шухевич. «Роланд», «Нахтігаль».

Тема 49. Початок німецько-радянської війни, поразка Червоної армії

Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Роль і поведінка угорських, румунських, італійських військ. Відступ Червоної армії. Мобілізаційні заходи та евакуація. Тактичні та стратегічні цілі та очікування нацистського режиму. Планування та початок здійснення геноциду єврейського, ромського населення. Військові події 1941–1942 рр. Найбільша в історії танкова баталія під м. Дубно. Таємні перемовини з посередництвом Болгарії. Початок воєнних невдач нацистської Німеччини. Ленд-ліз і відбудова радянської бойової машини.

Тема 50. Нацистський окупаційний режим і Рух Опору на українських землях

Окупація України. Нацистський «новий порядок». Райхскомісаріат Україна, Дистрикт Галіцієн, землі під військовою адміністрацією. Е. Кох. Життя населення України в умовах окупації. Концтабори та масове знищення людей. Голокост. Бабин Яр. Остарбайтери. Колабораціонізм. Українська поліція та комендатура. Позиції різних течій українського національного руху щодо продовження співпраці з нацистською Німеччиною. Український Народний Козачий Рух чи Українське Вільне Козацтво. «Поліська Січ». Специфічна позиція уряду УНР в екзилі. Т. Бульба-Боровець, В. Петрів, М. Садовський, П. Шандрук, М. Омелянович-Павленко, І. Омелянович-Павленко.

Рух Опору та його течії. Розгортання радянського партизанського руху. Діяльність ОУН. Проголошення Акта відновлення Української Держави. Діяльність підпілля ОУН у 1941–1944 рр. Збройна боротьба УПА у 1942–1944 рр. Відносини між партизанами С. Ковпака та УПА. Українсько-польська підпільна війна на теренах Галичини та Волині. Відомі українські діячі міжнародного Руху Опору. В. Порик.

Розвиток культури в різних регіонах України в умовах окупації нацистським режимом та його союзниками. Писемні та усні джерела про перебіг окупації. Спроби відродження української культури та нацистська реакція. Церковне життя в умовах окупації. А. Шептицький.

Тема 51. Визволення України від німецько-нацистських окупантів, наслідки війни

Перші радянські успіхи в Україні. Бої у Харкові, на Лівобережжі, на Донеччині. Міус-фронт. Початок відбудови народного господарства в роки війни. Форсування Дніпра радянськими військами. Взяття Києва. Операції в Правобережній та Південній Україні. Пошук нацистами нових сил для супротиву СРСР. Створення 14-тої гренадерської дивізії Waffen-SS «Galizien». Створення Української Національної Армії. П. Дяченко – кавалер українського та нацистського «залізних хрестів».

Примусове виселення з Криму в східні райони СРСР кримських татар, греків, вірмен. Героїзм українського народу. Ціна перемоги, основні людські та матеріальні втрати. Українці, інтерновані союзниками та радянськими військами, їх доля.

Освіта, наука, преса в СРСР у роки війни. Евакуація українських ЗВО і наукових установ та їх діяльність у радянському тилу. Новий виток української радянської літератури та мистецтва. Внесок діячів науки та культури в перемогу над Німеччиною та її союзниками. Сталінське відродження «націоналізму» та церковного життя в умовах війни. Створення контролю та слідкування режиму за церковними установами.

Тема 52. Соціально-економічний розвиток УРСР (1945–1953 рр.)

Внутрішньополітичне та економічне становище республіки. Відбудовчі процеси у господарстві. Зміни в житті та в побуті населення. Питання про відбудову та побудову житла. Сталінська пропаганда для підняття «оптимізму» населення щодо відновлення сільського господарства. Кінострічка «Кубанські козаки». Проблема інтеграції населення, що повернулося до України з війни, полону, остарбейтерства, радянської евакуації. Доля кримських татар та інших виселених з України спільнот у повоєнний період.

Тема 53. Суспільно-політичне життя України у повоєнну добу

Адміністративно-територіальні зміни. Закарпатська область. Проєкт Холмської області. Депортації польського, німецького населення. «Обмін» етнічними групами з іншими підконтрольними СРСР країнами. Виселення «куркулів» з Бессарабії у 1949 р. Україна в ООН та інших міжнародних організаціях. Підписання Українською РСР міжнародних угод. Значення цих угод для населення УРСР.

Особливості суспільно-політичного життя в УРСР. Феномен «людини, що повернулась з війни». Повоєнні демобілізації. Соціальний захист та медична реабілітація. Правовий статус фронтовиків та інших ветеранів війни.

Тема 54. Наступ сталінізму у другій половині 1940-х рр.

Дилема радянської влади щодо «джину з пляшки»: націоналізм і релігійність та як їх контролювати? Дії М. Хрущова на чолі КП(б)У. Союзники

СРСР у війні та як їх презентували населенню СРСР у пропаганді. Початок супротиву системі, поява кримінальних організацій. Посилення репресивно-каральних заходів Спроби ліквідації антибільшовицького підпілля. Ухвалені особисто Й. Сталіним акти індивідуального терору – таємні політичні вбивства, здійснені держбезпекою за кордоном і в СРСР. Вихід книги Ганни Арендт «Походження тоталітаризму». Параноя Й. Сталіна. «Справа лікарів». Смерть диктатора та початок боротьби за владу.

Тема 55. Радянізація західних областей УРСР

Відновлення радянізації західних областей України. Спроби придушення українського національно-визвольного руху. Ліквідація УГКЦ. Виселення українців у другій половині 1940-х рр. «за пособництво УПА». Проведення сталінських «виборів» на заході України. Грубешівська операція загонів УПА та польських вояків проти більшовицької адміністрації 1946 р. Загибель Р. Шухевича. Вбивство Л. Ребета та С. Бандери. Провокації більшовицьких агентів проти іміджу УПА серед місцевого населення. В. Кук. Зміна тактики радянського режиму, щоб вмовити вояків УПА відмовитися від збройного боротьби та повернутися додому.

Тема 56. Розвиток культури і науки в повоєнну добу. Наступ влади на діячів науки, літератури, культури

Ідеологічні кампанії режиму. Становище творчої інтелігенції у повоєнні роки. Література і мистецтво як засоби підйому «оптимізму» населення. Відбудова системи освіти. Наука в умовах тоталітаризму. Участь українських науковців у створенні атомної бомби. Місто Харків як науковий центр країни. Розвиток галузі енергетики.

«Лисенківщина». Т. Лисенко, І. Презент. Стенографічний звіт сесії ВАСГНІЛ 1948 р. «Про становище в біологічній науці». «Мічурінська», «павловська», «лепешинська» спеціальні сесії Академії наук СРСР та Академії медичних наук СРСР. «Кадрова чистка». Ідеологічний контроль у радянській науці. Висуванство.

Тема 57. Доба «Відлиги» – «контрольованого лібералізму»

Спроби реформування системи управління СРСР. Боротьба за владу: Г. Маленков, К. Ворошилов, М. Хрущов. XX з'їзд КПРС і початок десталінізації. Реабілітація політичних в'язнів. Ставлення в суспільстві до діяльності М. Хрущова. Загострення боротьби серед вищого партійного керівництва України. Десталінізація. Перейменування населених пунктів, місцевої топоніміки. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості.

Зрушення у повсякденному житті населення. Науково-технічна революція. Реформи освіти. Здобутки науки. Створення Донецького державного університету на базі Донецького педагогічного інституту. Посилення русифікації в освіті. Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям» (1958 р.). «Відлига» в українській літературі та мистецтві. «Шістдесятництво» в українській культурі.

Відродження української історіографії, розвиток нових історичних концепцій. Міжнародні та всесоюзні конференції з історії. Переслідування «абстракціонізму» й «модернізму» в літературі та мистецтві.

Часткове розширення прав республіки в першій половині 1960-х рр. М. Підгорний, П. Шелест та відновлення «українства» у владі. Супротив секретарів обкомів «шелестській українзації». В. Дегтярьов. Розширення прав місцевих рад, професійних спілок. Передача суспільним організаціям деяких функцій державних органів. Виникнення та розвиток руху за комуністичне ставлення до праці.

Тема 58. Соціально-економічний розвиток в умовах «Відлиги»

Внутрішньополітичне становище України у середині 1950-х рр. Входження Кримської області до складу УРСР. Стан промисловості та сільського господарства. Соціальне та економічне життя населення.

Зміни в управлінні господарством. «Експерименти» М. Хрущова та розвиток промисловості. Аграрна політика у другій половині 1950-х – першій половині 1960-х рр. XX ст. Підвищені закупівельні ціни на сільгосппродукцію. Хімізація і меліорація сільського господарства. Завдання семирічки. Приєднання українців до освоєння цілих земель. Реорганізація МТС. Скасування податку на особисте господарство. Пенсії та паспорти для сільських жителів. Раднархозпи, промислові райони, сільські та міські обкоми.

Нові явища у соціальній сфері. Заходи з поліпшення добробуту людей. Підвищення заробітної плати. Запровадження п'ятиденного робочого тижня. Скасування обов'язкового постачання продуктів з присадибних ділянок. Житлова політика. «Хрущовка». Грошова реформа 1961 р. та її вплив на життєвий рівень народу.

Тема 59. Стабілізація та закритість суспільного й економічного життя (1964–1975 рр.). Закріплення неосталінізму

Жовтневий переворот 1964 р. у Москві та кадрові перестановки в УРСР. В. Щербицький. Посилення позицій союзних міністерств і відомств. Спроба економічної реформи другої половини 1960-х – початку 1970-х рр. Розвиток промислового виробництва. Досягнення і невирішені проблеми. Посилення адміністративно-командних методів управління промисловістю. Зниження темпів розвитку промисловості. Заходи щодо піднесення сільського господарства. Рішення березневого (1965 р.) Пленуму ЦК КПРС і їх значення для розвитку аграрного сектору економіки України. Заходи у сфері сільського господарства 1970-х рр. Реорганізація управління. Завдання України в реалізації «Продовольчої програми СРСР на період до 1990 року». Стан сільськогосподарського виробництва, зниження темпів його розвитку. Рутинний характер функціонування колгоспно-радгоспної системи.

Соціальні проблеми. Погіршення стану екологічної ситуації. Розробка соціальних заходів, їх низька ефективність. Стан житлового будівництва, рівень медичного обслуговування населення. Якість життя населення. Наростання

негативних явищ, у соціальній сфері – казнокрадства, хабарництва тощо. Формування мафіозних структур.

Місце КПУ у суспільно-політичному житті населення республіки. Деформації в соціально-політичному житті. Ігнорування принципів демократії з боку номенклатурних працівників. Зниження ділових якостей і компетенції керівництва. Прорахунки в діяльності партійного та державного апарату. Посилення ідеологічного диктату партапарату. В. Маланчук. В. Федорчук. Культівська ідеологія місцевого керівництва. Розширення сваволі бюрократичного апарату. Зростання корупції. Криза більшовицької комуністичної ідеології. Прийняття Конституції УРСР 1978 р., її зміст, декларативний характер.

Зміни в демографічному складі населення. Соціальні зрушення. Міграція населення. Рівень народжуваності. Зменшення кількості членів сім'ї. Зміни в соціальному складі населення. України. Кризові явища у морально-політичній сфері життя народу. Проблеми молоді.

Переслідування діячів культури, «каральна психіатрія», арешти за надуманими причинами. Масова культура доби «Застою».

Тема 60. Духовний і культурний розвиток суспільства: від «Відлиги» до «Застою»

Пошуки шляхів удосконалення народної освіти. Організація шкіл нового типу. Закон про народну освіту УРСР (1959 р.) Проблема основних принципів виховного процесу. В. Сухомлинський. Реорганізація технікумів і вузів. Невирішені проблеми середньої спеціальної та вищої освіти. Розвиток суспільних наук. Історичні праці та видання. Догматизм і схоластика в діяльності суспільствознавців. Поява «шестидесятників» у літературі та мистецтві. Творчість М. Вінграновського, І. Драча, В. Коротича, Л. Костенко, Д. Павличка, М. Руденка, Є. Сверстюка, Р. Лубківського. Клуби творчої молоді «Супутник», «Пролісок». Творчість І. Дзюби, І. Світличного, В. Стуса. Ідеологічні звинувачення на адресу митців. Складності мистецького життя. Діяльність композиторів: А. Кос-Анатольського, С. Людкевича, П. Майбороди, Ю. Мейтуса, А. Штогаренко.

Розвиток театру. А. Бучма, В. Добровольський, Н. Ужвій, Є. Пономаренко. Проблеми образотворчого мистецтва. Досягнення кіномистецтва України. С. Параджанов, В. Денисенко та ін.

Нагромадження недоліків у системі народної освіти. Зменшення чисельності учнів загальноосвітніх шкіл. Скорочення кількості шкіл з українською мовою навчання. Труднощі сільських шкіл. В. Сухомлинський. М. Щетінін. З. Шаталов. Проблеми середньої спеціальної школи, закладів вищої освіти. Основні напрями загальноосвітньої і професійної школи. Уповільнення темпів розвитку науки. Негативна роль адміністративно-господарського апарату. Політичні репресії науковців. Заідеологізованість наукових працівників. Досягнення науки та техніки. Діяльність АН УРСР. Підготовка та видання «Історії міст і сіл Української РСР».

Політика заборон у художній творчості. Проблеми театрального мистецтва. Етнографічний ансамбль «Гомін». Образотворче мистецтво. Гоніння кінематографістів С. Параджанова, Ю. Ілленка, І. Миколайчука, Л. Осики.

Тема 61. Курс на прискорення соціально-економічного розвитку СРСР. «Перестройка» в Україні

Квітневий Пленум (1985 р.) ЦК КПРС і курс на прискорення соціально-економічного розвитку. Поняття «перебудова». Завдання перебудови органів управління економікою. Генеральна схема управління народним господарством України (1988 р.). Її реалізація. Втілення в життя Закону СРСР про державне підприємство (об'єднання). Створення асоціацій, концернів, малих підприємств. Кооперативний рух. Структурна перебудова народного господарства. Пошуки ефективних форм господарювання на землі. Створення агрокомбінатів, агрофірм, агрооб'єднань. Упровадження підряду. Початок перебудови та перспективи політичного та духовного життя народів України. Підвищення соціально-політичної активності населення.

Загальнодержавне святкування у квітні 1988 р. 1000-річчя хрещення Русі та злам у державно-церковних відносинах. Основні причини зміни релігійної політики в Радянському Союзі. Діалог між урядом СРСР та Католицькою церквою. Легалізація в 1990 р. УГКЦ; причини та наслідки. Початок релігійного відродження в Радянському Союзі. Особливості релігійного життя в УРСР. Рух за створення Української Автокефальної Православної Церкви. Динаміка зростання чисельності релігійних громад різних конфесій в Україні.

Тема 62. Переддень державної незалежності України

Труднощі перебудови у сфері економіки. Половинчастість і некомпетентність рішень. Недосконалість фінансово-кредитного механізму, системи ціноутворення. Перетворення у соціальній сфері. Розбалансування споживчого ринку. Початок реформи цін.

Становище у галузі охорони здоров'я населення. «Комплексна програма профілактики захворювань і формування здорового способу життя населення на період до 2000 року». Загострення проблем екології. Чорнобильська катастрофа. Постанова Верховної Ради України «Про екологічну обстановку в республіці та заходи по її докорінному поліпшенню». Демографічні процеси. Підсумки перепису населення по Україні 1989 р.

Масові мітинги і демонстрації 1988 р. у Львові. Виникнення громадських організацій та об'єднань. Утворення Народного руху України за перебудову. Створення екологічної асоціації «Зелений світ». Діяльність Українського добровільного історико-просвітницького товариства «Меморіал». Політика Компартії України. Становлення багатопартійності. Страйковий рух. Шахтарські профспілки та боротьба за незалежність.

Проголошення суверенітету України. «Революція на граніті». Нові вибори на багатопартійній основі. Спроба державного перевороту в Москві в серпні

1991 р. і події в Україні. Прийняття Акту незалежності України. Референдум та обрання Президента України 1 грудня 1991 р.

УКРАЇНА ДОБИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Тема 63. Передумови досягнення незалежності України

Значення дисидентського руху, політичної боротьби всередині СРСР та іноземних впливів для здобуття незалежності України. Є. Гедройць та Україна. Контакти НРУ та польської «Солідарності» в основі визнання незалежності України. Спілка незалежної української молоді. Українська студентська спілка. Демократична спілка студентів. Перший з'їзд офіцерів-громадян України. Утворення спілки офіцерів України. Утворення Української республіканської партії. Партія демократичного відродження України. Конституційно-демократична партія України. Демократична партія України. Українська селянська демократична партія.

Перші кроки суверенізації. Позиція загально радянського керівництва та керівництва РФ щодо здобуття Україною незалежності. Перемовини та угоди між республіками напередодні розпаду СРСР. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Питання правонаступництва. Всеукраїнський референдум. Біловезька зустріч керівників держав. Анулювання договору 1922 р. про створення Союзу РСР. Угода про створення співдружності незалежних держав та Україна. Відмова М. Горбачова від боротьби за владу.

Тема 64. Початок суспільно-політичного розвитку незалежної Української держави

Запровадження державних символів України. Конституційний процес. Розбудова незалежної держави. Труднощі та протиріччя суспільно-політичного життя. Зовнішньополітична діяльність України, відносини з Москвою. Проблеми Криму, Чорноморського флоту, ядерної зброї. Політична боротьба у Верховній Раді України. Політичні страйки.

Робота українського парламенту. Декларація про державний суверенітет України. Закон «Про економічну самостійність Української РСР». Проголошення державної незалежності України. Всеукраїнський референдум. Вибори Президента України. Л. Кравчук. Л. Кучма. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Становлення владних структур незалежної України. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту, Національної гвардії, Служби безпеки. Запровадження національної грошової одиниці та інших інститутів державності. Незалежність та перегрупування політичних сил. Трансформація Руху та його розкол. Формування багатопартійності в Україні. Вибори до Верховної Ради та їх наслідки.

Співвідношення сил у новій Верховній Раді, фракції та депутатські групи.
О. Мороз.

Другі вибори президента України (1994 р.). Обрання президентом Л. Кучми, його соціально-економічна та політична платформа. Кабінет Міністрів як ланка виконавчої влади. Прем'єр-міністр Є. Марчук та його відставка. П'ятий прем'єр-міністр П. Лазаренко. Конституційний процес, прийняття Конституції України (1996 р.). Основні напрями зовнішньої політики України. Участь України у загальноєвропейському процесі. Діяльність України в ООН. Українсько-російські відносини. Україна та СНД. Приєднання України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Меморандум про гарантії безпеки України. Позаблоковий статус України. Вступ України до Ради Європи. Україна та Всесвітній банк.

Треті вибори президента України 1999 р., боротьба політичних сил, їх співвідношення, кандидати у президенти. Переобрання Л. Кучми на другий термін і політика прискорення соціально-економічних реформ. Президент України та Верховна Рада: характеристика відносин, перспективи державотворчого процесу.

Тема 65. Проблеми соціально-економічного поступу незалежної України

Соціально-економічна ситуація в Україні на початку становлення її державності. Економічні проблеми незалежної України в 1991–1996 рр. Заходи щодо подолання економічної залежності України. Курс на перехід до ринкових відносин. «Основи національної економічної політики України». Становище в промисловості і сільському господарстві. Наростання економічної кризи. Фінансове становище України. Загострення соціальної напруги. Падіння життєвого рівня населення. Інфляція. Економічні страйки. Екологічні проблеми. Реформування економіки на шляху переходу до ринкових відносин. Приватизація, суперечливий характер її здійснення. Криміналізація економічного життя. Проблема енергоносіїв, спад виробництва. Занепад аграрного сектору економіки. Проблема приватної власності на землю. Криза фінансово-кредитної системи. Наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Пошук шляхів виходу з кризи і соціального захисту населення. Активізація соціальних реформ наприкінці 90-х років ХХ ст. Кабінет Міністрів за В. Пустовойтенка, В. Ющенко, його економічна діяльність.

Тема 66. Формування європейського курсу України

Загострення політичної ситуації під час виборчої кампанії Президента України (березень – 21 листопада 2004 р.) «Помаранчева революція» 2004 р. в Україні: причини, перебіг та наслідки. Суперечливі процеси в політичному житті та державотворенні на третьому етапі незалежності. Парламентські вибори 26 березня 2006 р. Проведення конституційної реформи. Кабінет В. Ющенко та його соціально-економічна діяльність, причини відставки.

Загострення політичної кризи в країні та її можливі наслідки. Парламентські вибори 2002 р.: розстановка політичних сил і результати.

«Помаранчева революція» 2004 р., її наслідки. Діяльність Кабінету Міністрів А. Кінаха, Ю. Тимошенко, В. Януковича. Перші програми європейської та атлантичної інтеграції за Президента Кучми. План дій Україна–ЄС 2005–2007 рр. та особливості його виконання. Вплив уряду В. Януковича на європейські та атлантичні прагнення України. Східне партнерство ЄС та його наслідки для України. Наслідки для України приєднання до Шенгенської зони країн ЦСЄ. Україна на шляху до європейської асоціації у 2013 р.

Тема 67. Україна на захисті незалежності, суверенітету та євроінтеграції

Зупинення В. Януковичем переговорів про асоціацію з ЄС. Масові протести 2013–2014 рр., Революція гідності. Планування втечі В. Януковича та представників його промосковського оточення, 20 лютого – початок організації Кремлем захоплення Криму. Спроба організації громадянської війни навколо В. Януковича у Харкові. Окупація Автономної республіки Крим, терористичні захоплення будівель, створення «народних республік» московською агентурою в різних областях України. Вибиття «республік» з Харкова, Запоріжжя, Миколаєва, Одеси.

Захоплення московськими бойовиками міст Донецької області. Створення «уряду ДНР» російським громадянином О. Бородаєм. Окупація міст Луганщини російськими «казаками». Початок бойових дій у Донецькій та Луганській областях, Антитерористична операція. Бої навколо Слов'янська, Краматорська, Сєвєродонецька, Лисичанська, Тореза. Ліквідація «незалежних» лідерів бойовиків, оточення «республік» ЗСУ. Битва за аеропорти Донецька та Луганська. Знищення літака МН-17. Введення підкріплень російських військ через кордон, оточення ними українських військ під Іловайськом. Мінські домовленості. Продовження Росією війни, взяття «Дебальцевського карману». Позиційна війна, військові операції 2016–2019 рр. Докази московської агресії проти України. ЗСУ, Національна гвардія, добровольчі сили: їх історія. Трансформація та новації в ході війни Москви проти України. Прогнози та очікування української влади та західних союзників напередодні повномасштабної війни.

Інформаційне протистояння, підпільні методи ведення російської агресії. Спроби нівелювання української історії, незалежності, ідентичності, суверенітету, європейської інтеграції. Створення антиукраїнських політичних проєктів. Кремлівський вплив на крайні ліві та крайні праві рухи в Україні та Європі, стимулювання падіння цінності демократії.

Тема 68. Соціально-економічний бік захисту українського суверенітету

Ускладнення соціальних проблем і загроза подальшій консолідації українського суспільства під час московської агресії. Газові конфлікти з Москвою та їхній вплив на економічну стабільність в Україні. Шляхи подолання економічних проблем країни. Основні напрями та підсумки економічної політики урядів незалежної України у XXI ст.

Проекти альтернативної енергії. Україна та нафтогазові лінії у Східній Європі. TANAP та Україна. Успіхи «Нафтогазу» в судових позовах проти Nord Stream 2 AG.

Тема 69. Культурні процеси та релігійне життя у незалежній Україні

Утвердження принципів плюралізму в ідеологічно-культурній царині. Національне відродження на межі XX–XXI ст. в Україні. Створення націокультурних товариств і об'єднань, навчальних закладів.

Становище в системі освіти. Заходи щодо її вдосконалення. Ситуація з виконанням закону «Про мови в Українській РСР». Розширення сфери застосування української мови. Створення нових видів вищих і середніх навчальних закладів. Здобутки і прорахунки в науці. Створення нових галузевих академій наук. Поширення творчих зв'язків із закордонними вченими, науковцями української діаспори. Стан суспільствознавства. «Відплив умів» за кордон. Комерціалізація наукових структур.

Громадянська позиція письменників і митців. Розвиток літератури постмодернізму. Твори Ю. Андруховича, О. Забужко, С. Жадана. Ситуація у видавничій справі, театрі, кіно, образотворчому мистецтві. Загальний стан культури і перспективи її розвитку. Національний і міжнаціональний аспект розвитку культури. Комерціалізація мистецтва. Прийняття закону про регіональні мови.

Складнощі церковного життя. Релігійні конфесії в Україні. Томос Православної Церкви України.

Тема 70. Ключові досягнення України доби Незалежності

Відновлення української демократії, символів, національної історіографії. Децентралізація, створення ОТГ. Система ProZorro. Реформа Нової української школи. 2018 р. – «рік стартапів». ID-паспорти. Біометричні паспорти. Е-паспорт.

Відновлення Києво-Могилянської академії. Запуск першого українського штучного супутника «Січ-1». Політ у космос першого космонавта Незалежної України Леоніда Каденюка. Перший космічний морський старт у світі. Початок дії української станції в Антарктиді. Перший комерційний політ найпотужнішого у світі літака Ан-225 «Мрія». Новий проєкт Ан-178. Запуск заводу з виробництва препаратів із плазми крові. Потужний розвиток мобільного та інтернет-покриття, електронних послуг, мобільного та інтернет-банкінгу, «держава в смартфоні», «діджиталізація».

Українська наука в світових рейтингах. Евакуація університетів з окупованих територій.

Перша участь у зимових Олімпійських іграх. Рекорди українських спортсменів. Українські паролімпійці. О. Баюл. Я. Клочкова. Р. Пономарьов, С. Бубка, А. Шевченко, Брати Клички. Євро-2012. Перемоги на призові місця на Євробаченні. Українське кіно на Венеційському кінофестивалі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Підручники, навчальні посібники

Бажан О. Г., Білоусько О. А., Власов В. С., Мицик Ю. А. Історія України: Навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ: Дельта, 2006. 640 с.

Бойко О. Д. Історія України: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академія, 2021. 720 с.

Борисенко В.Й. Курс української історії: З найдавніших часів до ХХ століття. Київ: Либідь, 1998. 616 с.

Бушин М. І., Бут О. М., Гуржій О. І. Ховрич С. М. Історія та культура України: підручник для студентів техн. спец. ВНЗ. Черкаси. 2018. 1055 с.

Давня історія України: Навч. посібник для студентів вузів: У 2 кн. / П. П. Толочко, Д. Н. Козак, С. Д. Крижицький та ін. Кн. 1. Київ: Либідь, 1994. 240 с. Кн. 2, 1995. 222 с.

Дещинський Л. Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність: навчальний посібник / Л. Є. Дещинський, Р. Д. Зінкевич, С. В. Терський та ін. Вид. 4-те, перероб. і доп. Львів: Вид-во «Бескит Біт», 2008. 444 с.

Висоцький О.Ю. Історія української культури: Навчальний посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. 130 с.

Вінцовський Т. С. Політичні діячі України: 1917–2004: навчальний посібник. Харків: Видавнича група «Основа», 2005. 112 с.

Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. Навч. посіб. для уч. гуманітар. гімназій, ліцеїв, студ. іст. ф-тів вузів, вчителів. Київ: Генеза, 2000. 360 с.

Історія України: Навч. посіб. / Ю. Мицик, О. Бажан, В. Власов. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2010. 596 с.

Історія України: підручник / відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2013. 991 с.

Калініченко В. В., Рибалка І. К. Історія України: підручник для історичних факультетів вищих навчальних закладів. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. Частина III: 1917–2003. 628 с.

Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 172 с.

Кордон М. В. Україна – НАТО: історія та сьогодення: навч.-метод. посіб. Житомир: Полісся, 2008. 148 с.

Музиченко П. Історія держави і права України: навч. посіб. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2003. 429 с.

Литвин В. Історія України: підручник. Київ: Наукова думка, 2013. 991 с.

Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ: «АртЕк», 2001. 728 с.

Скакальська І. Практикум з історії України модерної епохи (ХІХ – ХХІ ст.). Київ: КНТ, 2021. 158 с.

Танцюра В. І. Історія Слобідської України: навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 366 с.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2009. 584 с.

Документальні видання

Архів Коша Нової Запорозької Січі: Опис справ 1713-1776 рр. / Упорядники: Л. З. Гісцова, Л. Я. Демченко. Київ: Головне архівне управління при Кабінеті міністрів України; Центральний державний історичний архів України, м. Київ, Інститут української археографії АН України, 1994. 226 с.

Боплан Г. Л. Опис України. Київ: Наукова думка, 1990. 256 с.

Величко С. В. Літопис / від. Ред. О. В. Мишанич. У 2-х т. Київ: Дніпро, 1991.

Гай-Нижник П. Архівні документи ЗУНР–ЗО УНР (1918–1921). Павло Гай-Нижник | доктор історичних наук: особистий сайт. URL: <http://hainyzhnyk.in.ua/doc2/arhiv.php>

Геноцид українського народу: Голодомор 1932–1933 рр. Електронний архів Голодомору: Зведений реєстр архівних документів. URL: <https://old.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/>

Геродот. Історії в дев'яти книгах / пер. з давньогрецької А.О.Білецького. Київ: Наукова думка, 1993. 575 с.

Головна Руська Рада (1848-1851): протоколи засідань і книга кореспонденції / За ред. О. Турія, упорядн. У. Кришталович та І. Сварник. Львів: Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету, 2002. 270 с.

Дорошенко Д. Історія України, 1917–1923: документально-наукове видання. В 2-х т. Т. 1: Доба Центральної Ради / упорядн., авт. передм. та комент. К. Ю. Галушко. Київ: Темпора, 2002. 320 с.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Київ: Наукова думка, 2013. 1056 с.

Кирило-Мефодіївське товариство. У 3-х Т.: Джерела з історії успішно-політичного руху на Україні ХІХ – початок ХХ ст. / Упорядник І. І. Глизь, М. І. Бутич, О. О. Франко. Київ: Центральний державний історичний архів у м. Києві, 1990.

Кіпіані В. Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР. Київ: Vivat, 2019. 688 с.

Літопис гадяцького полковника Григорія Київ: Знання, 1992. 192 с.

Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. Київ: Дніпро, 1989. XVI+591 с.

Літопис Самовидця / Видання підготував Я. І. Дзира. Київ: Наукова думка, 1971. 177 с.

Липинський В. Листи до братів-хліборобів: про ідею і організацію українського монархізму: писані 1919–1926 р. Wien: Buchdruckerei Carl Herrmann, 1926. 580 с.

Марусик Т. 30 років Незалежності: мовні акти, які змінюють Україну. Київ: Кліо, 2022. 464 с.

Національно-визвольна війна в Україні 1648-1658. Збірник документів/упоряд. Сухих Л. А., Страшко В. В. Київ: Державний комітет архівів України. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, 2008. 1011 с.

ОУН в 1941 році. Документи: в 2 ч. / упоряд. О. Веселова; ред. С. Кульчицький; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2006.

Переяславська Рада: очима істориків, мовою документів / Упоряд., авт. передм. О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. Київ: Україна, 2003. 432 с.

Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньоруської, післяслово, комент. В. В. Яременка. Київ: Рад. письменник, 1990. 558 с.

Самостійна Україна: збірник програм українських політичних партій початку ХХ століття / О. Федьков. Тернопіль: РВВ упр. по пресі, 1991. 80 с.

Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. Київ, 1996. 496 с.

Січинський В. Чужинці про Україну. Аусбург: Видання Петра Павловича, 1946. 118 с.

Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П.Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. 464 с.

Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П.Музиченка, А. Панькова. Одеса, 2003. 568 с.

Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. 672 с.; Кн. 2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. 568 с.

Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657. / Упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич. Київ: Альтернатива, 1998. 383 с.

Халебський П. Україна – земля козаків: Подорожній щоденник. Київ: Ярославів Вал, 2009. 293 с.

Хрестоматія з історії України / Упоряд, та автор коментарів Уривалкін О. М. Київ: КНТ, 2007. 520 с.

Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917–1920 рр. [у 4 т.] Відень: Український соціологічний інститут, 1921–1922.

Чорнобильська трагедія: документи і матеріали / упоряд. Н. П. Барановська [та ін.]; відп.ред. В. А. Смолій [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1996. 784 с.

Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. Київ: Томіріс, 1993. 224 с.

Шерер Ж. Літопис Малоросії, або Історії козаків-запорожців. Київ: Укр. письменник, 1994. 142 с.

Українське державотворення. Акт 30 червня 1941: Збірник документів і

матеріалів / Упорядн. О. Дзюбан; Заг. ред.: Я. Дашкевича, В. Кука. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення. Львів; Київ: Літературна агенція «Піраміда», 2001. 605 с.

Узагальнюючі праці

Грушевський М. Історія України-Руси: в 11 томах, 12 книгах / Редкол.: П. С. Сохань (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 1991–1998.

Дашкевич Я. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. Львів: Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАНУ, 2007. 808 с.

Економічна історія України. Історико-економічне дослідження / відп. ред. В. А. Смолій. У 2-х т. Київ: Ніка-Центр, 2011.

Історія української архітектури / В. І. Тимофієнко. Київ: Техніка, 2003. 472 с.

Історія української культури / І. Крип'якевич. Київ: Либідь, 2002. 650 с.

Історія української культури: у п'яти томах. Т. 1. Історія культури давнього населення України / Ред. В. А. Смолій. К. : Наук. думка, 2000. 1136 с.

Історія української культури: у п'яти томах. Т. 2. Українська культура XIII - першої половини XVII століття / Ред. В. А. Смолій. К.: Наук. думка, 2001. 848 с.

Історія української культури: у п'яти томах. Т. 3. Українська культура другої половини XVII–XVIII століть / Ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2003. 1246 с..

Історія Української культури: у п'яти томах. Т. 4. Українська культура другої половини XIX століття. Кн. 2. Київ: Наук. думка, 2005. 1293 с.

Історія української культури: у п'яти томах. Т. 4. кн. 1 Українська культура першої половини XIX століття / Голов. ред. Г.А. Скрипник. Київ: Наук. думка, 2008. 1008 с.

Історія української культури : у п'яти томах. Т. 5 Кн. 1. Українська культура XX – початку XXI століть / Голов. ред. Б.Є. Патон. Київ: Наукова думка, 2011. 863 с.

Історія української культури : у п'яти томах. Т. 5. Кн. 2. Українська культура XX – початку XXI століть / Голов. ред. Б.Є. Патон. К. : Наукова думка, 2011. 1032 с.

Історія української культури : научное издание. Т. 5. Українська культура XX – початку XXI століть. Кн. 3. Культура та розвиток науки і технологій в Україні / Голов. ред. Б. Є. Патон. Київ: Наукова думка, 2012. 949 с.

Історія української культури. Т. 5. Українська культура XX – початку XXI століть. Кн. 4. Проблеми функціонування, збереження і розвитку культури в Україні / Голов. ред. Б.Є. Патон. Київ: Наукова думка, 2013. 943 с.

Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Багатотомне видання (3 т). Київ: Темпора, 2013.

Плохій С. Брама Європи. Харків: КСД, 2016. 493 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 560 с.

Полонська-Василенко Н. Історія України. Т. 1: До середини XVII століття. Київ: Либідь, 1995. LXXXVIII, 588 с.; Т. 2: Від середини XVII століття до 1923 року. Київ: Либідь, 1995. 608 с.

Салтовський О. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя). Київ: Видавець Парапан, 2002. 396 с.

Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ: Наукова думка, 2001. 912 с.

Снайдер Т. Українська історія, російська політика, європейське майбутнє. Київ: Дух і літера, 2014. 232 с.

Україна і Росія в історичній ретроспективі: Нариси в 3-х томах / Відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 1. 504 с.; Т. 2. 531 с.; Т.3. 327 с.

Українське століття (1921–2021): витоки, уроки, перспективи державотворення. Нариси / відп. ред. В. Смолій; наук. конс. Г. Боряк; авт. кол.: Т. Водотика, В. Головка, С. Кульчицький, Л. Якубова. Київ: Кліо, 2021. 560 с.

Уряди України у XX ст. / С. В. Кульчицький (керівник авт. кол.) [та ін.]; відп. ред. В. М. Литвин; Кабінет Міністрів України, НАН України. Київ: Наукова думка, 2001. 606 с.

Монографії, наукові статті

Праісторія України

Бурдо Н. Б., Відейко М. Ю. Трипільська культура: спогади про золотий вік. Харків: Фоліо, 2007. 414 с.

Відейко М. Ю. Подорож до прадавньої країни. Київ: Вища шк., 2011. 167 с.

Відейко М. Трипільська археологічна культура в Україні. *Народна творчість та етнографія*. 2005. №3. С.22–25.

Відейко М. Ю. Трипільська цивілізація. Київ: Наш час, 2008. 158 с.

Грицюк В. Скіфія: воєнно-географічний аналіз. *Історико-географічні дослідження в Україні*., 2006, С. 211–242.

Залізник Л. Походження українців у тумані патріотичних міфів та політичних спекуляцій. *Той, хто відродив Могилянку: зб. до 60-ліття В'ячеслава Брюховецького*. Київ: [Києво-Могилянська академія], 2007. С. 334–349.

Залізник Л. Стародавня історія України. Київ: Темпора, 2012. 542 с.

Мозолевський Б.М. Етнічна географія Скіфії. Київ: «КОРВІН ПРЕСС», 2005. 102 с.

Шмаглій М.М., Відейко М.Ю. Трипільські протоміста. *Археологія*. 1993, № 3. С. 52–63.

Руська доба України

- Александрович В., Войтович Л. Король Данило Романович. Біла Церква: Вид. Олександр Пшонківський, 2013. 234 с.
- Брайчевський М. Походження Русі. Київ: Наукова думка, 1968. 228 с.
- Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі. Київ: Наукова думка, 1988. 259 с.
- Головко О. Б. Князь Роман Мстиславич та його доба. Нариси історії політичного життя Південної Русі XII – початку XIII століття. Київ, 2001. 249 с.
- Головко О. Князь Мстислав Мстиславич «Удатний» і його доба Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. 272 с.
- Головко О. Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. Київ: ВД «Стилос», 2006. 575 с.
- Головко О. Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). Київ, 2021. 600 с.
- Горський А.А. Ще раз про роль норманів у формуванні Київської Русі. *Український історичний журнал*. 1994. №1. С. 3–9.
- Грушевський М. Велика, Мала і Біла Русь. *Український світ*. 1992. №1. С.16–17; №2. С. 29–31.
- Єльников М. Золотоординські часи на українських землях. Київ: Наш час, 2008. 174 с.
- Кінг Ч. Історія Чорного моря / Пер. з англ. Київ: Ніка-Центр, 2011. 311 с.
- Козлов М.М. Уявлення давніх слов'ян про потойбічний світ. *Український історичний журнал*. 2000. №3. С. 61–73.
- Котляр М. Ф. Історія суспільного життя Русі: Нариси. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 288 с.
- Крижицький С. Д., Зубар В. М., Русяєва А. С. Античні держави Північного Причорномор'я. Київ: Альтернативи, 1998. 352 с.
- Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство. Київ: Наукова думка, 1984. 176 с.
- Луняк Є. Анна Руська – королева Франції в світлі історичних джерел. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. 96 с.
- Петраускас А. В. Ремесла та промисли сільського населення Середнього Подніпров'я в IX–XIII ст. Київ: КНТ, 2006. 200 с.
- Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього Модерну: структура та влада. Київ: Темпора, 2011. 422 с.
- Ричка В.М. Про еволюцію назви «Русь» в етнополітичній історії України. *Український історичний журнал*. 1991. №2. С. 86–88.
- Ричка В. М. «Вся королівська рать» (Влада Київської Русі). Київ: Інститут історії України, 2009. 180 с.
- Ричка В.М. «...И просвѣти ю крещеньем святым» (Християнізація Київської Русі). Київ, 2013. 222 с.
- Ричка В.М. Лицар Духу: Володимир Великий в історії та пам'яті. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2015. 131 с.

Ричка В.М. Хрещення Русі 988 р.: ідейний зміст літописного сюжету. *Ruthenica: Зб. наук. пр.* Т. 3. 2004. С. 93–102.

Толочко П. Київська Русь. Кив: Абрис, 1996. 360 с.

Христан Н. Король Данило Романович в історичній концепції галицьких русофілів: конструювання образу. *Історичні та політологічні дослідження*. Вінниця, 2018. С. 207–210.

Шип Н. Дискусія про термін «Русь». *Український історичний журнал*. 2002. №6. С. 92–107.

Ранньомодерна Україна

Білоус Н. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії). *Український історичний журнал*. 2010. Вип. 1 (№490). С. 65–83.

Візнюк В. Василь Костянтин Острозький – оборонець українських земель від нападів татар. *Острозький краєзнавчий збірник*. Вип. 6, 2013. С. 77–80.

Історія України в особах: Литовсько-польська доба / О.М. Дзюба, М.В. Довбищенко, Я. Д. Ісаєвич та ін. Київ: Україна, 1997. 271 с.

Руда О. Висвітлення проблематики Люблінської унії 1569 р. у працях краківських істориків зламу ХІХ–ХХ ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник. Збірник наукових праць*. 2004. Вип. VIII. С. 146–155.

Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. Київ: Альтернативи, 1999. 320 с.

Старченко Н. Люблінська унія як ресурс формування концепту політичного «народу руського» (1569–1648 рр.). *Український історичний журнал*. 2019. №2. С. 4–44.

Тимошенко Л. Берестейські церковні собори у жовтні 1596 р.: підготовка, склад учасників та провідники. *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст.)*. 2007. №7. С. 141–166.

Тимошенко Л. В. Берестейська унія 1596 р.: Навч. посібник. Дрогобич: Коло, 2004. 195 с.

Україна і Литва в ХІУ–ХУІ століттях. Політико-правові та соціально-економічні аспекти / Відп. ред. Смолій В. А. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня, 2011. 256 с.

Українсько-литовська доба / О.Русина, І.Сварник, Л.Войтович (та ін.). 1320–1569. Київ: Балтія-Друк, 2008. 176 с.

Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні ХVІ – початку ХVІІІ століття. Київ: Laurus, 2012. 472 с.

Яковенко Н. Нарис історії *України* з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. Київ: Генеза, 1997. 380 с.

Яковенко Н. «Паралельний світ»: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні ХVІ–ХVІІ ст. Київ: Критика, 2002. 416с.

Яковенко Н. Українська шляхта з кінця ХІV до середини ХVІІ століття. Волинь і Центральна Україна. Київ: Критика, 2008. 472 с.

Українське козацтво

- Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ: Вища школа, 1994. 539 с.
- Історія українського козацтва: нариси у 2 т. / редкол.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 1. 2006. 800 с.; Т. 2. 2007. 724 с.
- Леп'явко С. А. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. Чернігів: Сівер. думка, 1996. 287 с.
- Леп'явко С. Повстання К. Косинського (1591–1593 рр.). *Український історичний журнал*. 1994. № 4. С. 120–132; № 5. С. 116–126.
- Переяславська рада 1654 року: історіографія та дослідження / гол. ред. П. Сохань. Київ: Смолоскип, 2003. XX, 890 с.
- Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті. *Український історичний журнал*. 1991. №5. С.61–72.
- Смолій В., Степанков В. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) / НАН України. Інститут історії України. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 447 с.
- Щербак В. О. "Козацький слід" у вітчизняній історії XVI–XVIII ст. *Студії з україністики: зб. наук. праць / [за ред. Р. Радішевського]*. Київ, 2004. Вип. V. С. 262–272.
- Щербак В. О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. Київ: Видавничий дім "KM Academia", 2000. 300 с.
- Щербак В. Формування козацької самосвідомості: (кінець XVI – перша половина XVII ст.). *Наукові записки. Том 18, Історичні науки*. 2000. С. 50–55.

Українська національна революція середини XVII ст.

- Апанович О. М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ: «Либідь», 1993. 284 с.
- Гадяцька унія 1658 року / Редкол. П. Сохань, В. Брехуненко та ін. Київ: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, 2008. 342 с.
- Горобець В. Влада та соціум Гетьманату. Дослідження політичної і соціальної історії ранньомодерної України. Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. 270 с.
- Гуржій О. І. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: кордони, населення, право. Київ: Основи, 1996. 223 с.
- Гуржій О.І., Чухліб Т.С. Гетьманська Україна. Київ: Альтернативи, 1999. 304 с.
- Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісаєвич. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. 2002. 520 с.
- Козацькі січі (нариси з історії українського козацтва XVI–XIX ст.) / редкол.: В. Смолій. Київ; Запоріжжя, 1998. 251 с.

- Костомаров М.І. Богдан Хмельницький. Дніпропетровськ: «Січ», 2004. 838 с.
- Крип'якевич І. Богдан Хмельницький. Львів: Світ, 1990. 408 с.
- Липинський В. К. Україна на переломі, 1657–1659 рр. Відень; Київ: «Дніпросоюз», 1920. 304 с.
- Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ: Абрас, 1994. 288 с.
- Наливайко Д. Очима Заходу: Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. Київ: Основи, 1998. 578 с.
- Панашенко В.В. Соціальна еліта Гетьманщини (друга половина XVII – XVIII ст.). Київ: Інститут історії НАН України, 1995. 221 с.
- Полководці Війська Запорозького: Історичні портрети / Редкол.: В. Смолій (відп. ред.) та ін. В 2-х кн. Київ: Видавничий дім «КМ Academia», 1998.
- Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький: хроніка життя й діяльності. Київ: Арій, 2013. 656 с.
- Стороженко І. С. Битва на Жовтих Водах. *Український історичний журнал*. 1995. № 4. С. 129–137.
- Стороженко І. С. Битва на Жовтих Водах (Закінчення). *Український історичний журнал*. 1995. № 5. С. 109–119.
- Стороженко І. С. Богдан Хмельницький і воєнне мистецтво у визвольній війні українського народу середини XVII століття. Кн. 1: Воєнні дії 1648 – 1652 рр. / Наук. ред.: Ф. П. Шевченко. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет, 1996. 326 с.
- Смолій В. А., Степанков В. С. Політична система українського суспільства у роки Національної революції XVII ст. Київ: Інститут історії НАН України, 2008. 120 с.
- Федорук Я. Зовнішньополітична діяльність Богдана Хмельницького і формування його політичної програми (1648 – серпень 1649 рр.). Львів: Інститут української археографії НАН України, 1993. 68 с.
- Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура / Ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бакинська, В. Горобець (заст. відп. ред.) та ін. Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. 671 с.
- Чухліб Т. Гетьмани і монархи: Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. Київ – Нью-Йорк: Інститут історії НАН України, 2003. 518 с.
- Чухліб Т. В. Гетьмани України: війна, політика, кохання. Київ: Арій, 2016. 480 с.

Українські землі наприкінці XVII–XVIII ст.

- Борщак І. Мазепа. Орлик. Войнаровський : історичні есе. Львів: Червона калина, 1991. 260 с.

Голобуцький В. О. Запорізька Січ в останні роки свого існування 1734–1775. Дніпропетровськ, 2004. 421 с.

Гуржій О. І. Еволюція соціальної структури селянства Лівобережної та Слобідської України (друга половина XVII – XVIII ст.). Київ: Інститут історії НАН України, 1994. 105 с.

Гуржій О. І. Податне населення України XVII–XVIII ст.: нариси з історії та статистики. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2009. 296 с.

Костомаров М.І. Павло Полуботок. Дніпропетровськ: «Січ», 2008. 618 с.

Кресін О. Політико-правова спадщина української політичної еміграції першої половини XVIII ст. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 468 с

Крупницький Б. Гетьман Мазепа та його доба. Київ: Україна. 2003. 240 с.

Маслійчук В., Єфіменко Г. Слобідська Україна Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. 71 с.

Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью-Йорк. Київ. Львів. Париж. Торонто, 2001. 464 с.

Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. Київ: Києво-Могилянська академія, 2005. 300 с.

Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 602 с.

Сокирко О. Український рубікон. Полтавська битва 27 червня 1709 р. У 2-х кн. Київ: Темпора, 2009.

Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа. Київ: Фоліо, 2018. 314 с.

Чухліб Т. Пилип Орлик. Київ, 2008. 64 с.

Чухліб Т. В. Секрети українського полівасалітету: Хмельницький–Дорошенко – Мазепа. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 327 с.

Україна модерної доби

Бондар В. Реформа 1861 р. в історіографії. *Український історичний збірник*. 2011. Вип.14. С. 195–204.

Водотика Т. Простір можливостей: України в добу заліза і пари. Київ: Кліо, 2018. 240 с.

Голобуцький О., Кулик В. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця XIX – початку XX століття: дослідження. Київ: Смолоскип, 1996. 124 с.

Гуржій О., Реєнт О., Н. Шапошнікова. Нариси з історії розвитку виробничих відносин і торгівлі в Україні (друга половина XVII – початок XX ст.) / Відп. ред. В. Смолій. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 365 с.

Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / Упор.: Г. Д. Казьмирчук, Ю. В. Латиш; редкол.: В. А. Смолій (голова), Г. Д. Казьмирчук (відпов. ред.), О. П. Реєнт та ін. Т. 7. Київ: Інститут історії України НАН

України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. 440 с.

Донік О. М. Україна: у складі двох імперій (остання чверть XVIII – перша половина XIX ст.) Київ: Кріон, 2011. 248 с.

Донік О. М. Україна: у переддень та в добу ліберальних реформ 1860–1870-х років Київ: Кріон, 2012. 240 с.

Скельчик С. Українофіли: світ українських патріотів другої половини XIX ст. Київ: КІС, 2010. 272 с.

Жаборюк А. А. Український живопис останньої третини XIX – початку XX ст. Київ-Одеса: Либідь, 1990. 312 с.

Іванова Л. Г. Суспільно-політичний рух 60-х рр. XIX ст. в Україні: до проблеми становлення ідеології. Київ: «МІЛП» 2000. 351 с.

Казьмирчук Г. Д., Латиш Ю. В. Рух декабристів: дискусійні питання та спроба їх розв'язання (до 180-річчя повстання). *Український історичний журнал*. 2005. № 6. С. 50–65.

Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. У 2-х т. Київ: Основи, 1994.

Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія галицького стрілецтва. Львів, Каменяр, 1991. 200 с.

Мазурок О. Міста Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття у другій половині XIX – на початку XX століть (1848–1918 рр.). У 2-х Тт. Ужгород: Карпатська вежа, 2012.

Никифорак М. В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774–1918рр.). Чернівці: Рута, 2004. 384 с.

Павко А.І. Політичні партії та організації в Україні наприкінці XIX – на початку XX століть: методологія, історіографія проблеми, перспективні напрямки наукових досліджень. Київ: Т-во «Знання» України, 2001. 112 с.

Патер І. Союз визволення України: Проблеми державності і соборності. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. 344 с. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій. Київ: Laugus, 2013. 440 с.

Польське національне повстання 1830–1831 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія / за ред. І. Кривошеї, Н. Моравця. Київ: КНТ, 2017. 264 с.

Реєнт О.П. Велика реформа 1861 р.: погляд із ХХІ ст. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* 2011. Вип. 18. С. 2–24.

Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2003. 340 с.

Реєнт О., Сердюк О. Перша світова війна і Україна. Київ: Генеза, 2004. 480 с.

Сабрей В. Г. Національне відродження України. Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. 336 с.

Турченко Ф.Г. Микола Міхновський. Київ: Генеза, 2006. 318 с.

Чорний Д.М. По лівий берег Дніпра: Проблеми модернізації міст України (кінець XIX – початок XX ст.). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. 304 с.

Шевченко В.М. Реформи 1860–1890 рр. у Російській імперії: сучасне трактування. *Український історичний журнал*. 2013 № 5. С. 117–123.

Україна в революційну добу (1917–1922 рр.)

Абрамсон Г. Молитва за владу: українці та євреї в революційну добу (1917–1920): монографія. Київ: Дух і літера, 2017. 320 с.

Боровик А. М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1920 рр.). Чернігів: Вид-во «Чернігівські обереги», 2008. 368 с.

Будков Д. В., Веденєєв Д. В. Слово правди про Україну. Міжнародна інформаційна діяльність Української держави 1917–1923 рр.: монографія. Київ, 2004. 203 с

Гай-Нижник П., Лейберов О. УНР у період Директорії: пошук моделі державного устрою (кінець 1918 – 1919 рр.). Ніжин, 2013. 214 с.

Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів, 1917 – 1923 рр.: монографія. Тернопіль: Астон, 2009. 519 с.

Іванець А. В. Кримська проблема в діяльності УНР періоду Директорії (кінець 1918–1920 рр.) / Кримська філія Національного НДІ українознавства та всесвітньої історії Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України. Симферополь: ДОЛЯ, 2013. 176 с.

Капелюшний В. П., Коваль О. Ф. Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років. Історіографічний нарис. Монографія. Київ: «Інтерсервіс», 2018. 480 с.

Литвин С. Симон Петлюра у боротьбі за самостійну Україну: монографія. Київ: Смолоскип, 2018. 680 с.

Павло Скоропадський та його державотворча діяльність: зб. мат. наук.-метод. кр. столу / ред. Х. Н. Бехруз, Н. В. Єфремова, Т. Ю. Іванійчук. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2020. 78 с.

Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2019. 312 с.

Стахів М. Україна в добу Директорії. В 7 т. Т.3: Україна між двома силами. Торонто: Українська Науково-Історична Бібліотека в Скрантоні, 1963. 276 с.

Тимченко Р. В. Відносини Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.) / Відп. ред. Пиріг Р. Я. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2013. 347 с.

Snyder T. Red Prince: the Secret Lives of a Habsburg Archduke. New York: Basic Books, 2008. 352 p.

Україна в міжвоєнну добу

- Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: у 2 кн. Київ, 1994. Кн. 1. 432 с.
- Бут О. М., Добров П. В. «Економічна контрреволюція» в Україні в 20–30-ті роки ХХ століття: від нових джерел до нового осмислення / за заг.ред. О. М. Бута. Вид. друге, випр. і доп., з іл. Донецьк: Укр НТЕК, 2002. 316 с.
- Бут О. М., Мелекесцев К. І. Господарники цукрової промисловості Поділля в умовах сталінської боротьби за «монобільшість» у радянському суспільстві. *Universum Historiae et Archeologiae*. Дніпро, 2020. Т. 3(28). Вип. 2. С. 94–106.
- Домбровський Д. Польща і Закарпаття: 1938–1939. Київ: Темпора, 2012. 392 с.
- Вдовиченко Г. В. Культурфілософська спадщина філософів УСРР епохи «Розстріляного Відродження». Київ: ВПЦ «Київський університет», 2015. 511 с.
- Ветров Р. І., Познанська К. В. Примусове знищення більшовиками партійно-політичної опозиції есерів та меншовиків в Україні 1920–1924 рр.: монографія. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2013. 175 с.
- Єфіменко Г. Статус УСРР та її взаємовідносини з РСФРР: довгий 1920 рік / Відп. ред. С. Кульчицький. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2012. 367 с.
- Ленкавський С. Український націоналізм. Твори. Т. 1: Історія / Упоряд. і ред. О. Сич. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2022. 560 с.
- Мовчан О. М. Повсякденне життя робітників УСРР. 1920-ті рр. / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2011. 312 с.
- Мочернюк Н. Д. Поза контекстом. Інтермедіальні стратегії літературної творчості українських письменників-художників міжвоєннтя. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 392 с.
- Ніколаєв І. Комуністичне єдиновладдя в УСРР у 1920-х рр.: історико-правовий аспект: монографія. Миколаїв: Швець, 2013. 437 с.
- Сергійчук В. Голодомор 1932–1933 років як геноцид українства. Видання четверте, доповнене. Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2016. 320 с.
- Сокирська В. В. Відносини між РСФРР і УСРР (1919–1929 рр.): політично-економічний та адміністративно-територіальний дискурс. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2017. 568 с.
- Фролов М. О. Політична система та номенклатурна еліта радянської України 1920 х – 1930 х рр.: особливості та механізми формування і функціонування. Запоріжжя: КПУ, 2011. 828 с.
- Шаповал Ю. Олександр Шумський. Життя, доля, невідомі документи. Київ–Львів: Україна модерна, 2017. 742 с.
- Davies N. Ethnic Diversity in Twentieth Century Poland. Hostages of Modernization: Studies on Modern Antisemitism, 1870–1933/39. In Strauss, Herbert Arthur (ed.). Michigan: De Gruyter, 1993.

Dushnyck W. 50 years ago: the famine holocaust in Ukraine. Terror and human misery as instruments of Soviet Russian imperialism / Foreword by Dana G. Dalrymple. New York; Toronto: Published by World Congress of Free Ukrainians, 1983. 56 p.

Україна в середині ХХ ст.

Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи: міжнародна колективна монографія / [редколегія, голова – д.е.н. В. В. Небрат]; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електрон. дані. Київ, 2023. 571 с.

Віднянський С. В., Вегеш М. М. Августин Волошин і Карпатська Україна в історії українського державотворення / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2021. 372 с.

Гальчак С. Поділля в роки Другої світової війни (1939 – 1945): Монографія. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. 656 с.

Кентій А. В. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси / Державний комітет архівів України, ЦДАГО України. Т. 1: Від Української військової організації до Організації українських націоналістів. 1920–1942. Київ, 2005. 332 с.

Мотика Г. Від волинської різанини до операції «Вісла». Польсько-український конфлікт 1943–1947 рр. / авториз. пер. з пол. А. Павлишина, післям. І. Льюшина. Київ: Дух і літера, 2013. 360 с.

Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах другої світової війни: монографія. Київ: Книга Пам'яті України, 1996. 568 с.

Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси / В. В. Дзьобак [та ін.] ; відп. ред. С. В. Кульчицький; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Наукова думка, 2005. 496 с.

Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Київ; Ніжин: Вид. ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.

Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко. НАН України. Інститут історії України. [Кн. 2], ч. 1–2. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 351 с.

Arendt H. The Origins of Totalitarianism. Cleveland – New York: Meridian Books The World Publishing Company, 1958. 520 p.

Snyder T. Bloodlands. Europe Between Hitler and Stalin. New York City: Basic Books/Random House, 2010. 560 p.

Україна в другій половині ХХ ст.

Алексієвич С. О. Чорнобиль: хроніка майбутнього / Оксана Забужко (пер. і післямова). Київ: Факт, 1998. 194 с.

Баран В. К. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. 670 с.

Даниленко В. М. Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2018. 278 с.

Данилюк Ю., Бажан О. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80ті рр. ХХ ст.) Київ: Рідний край, 2000. 616 с.

Лис С. В. Слово поза цензурою: Самвидав як феномен культури і суспільно-політичної думки 1960-х – 1980-х років (Західна Україна). Луцьк: Твердиня, 2008. 76 с.

Корогодський Р. Брама світла. Шістдесятники / упоряд. М. Коцюбинська. Львів: Видавництво Українського католицького ун-ту, 2009. 656 с.

Новородовський В. Національні меншини України в політичних процесах (1945–1991): науковий дискурс. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 152 с.

Овчар І. В. Політичні трансформації у Радянському Союзі в період перебудови (1985–1991 рр.). Київ: ТОВ «НВП "Інтерсервіс"», 2011. 228 с.

Омарова А. Правовий статус України у період перебудови (1985–1991 рр.). Харків: Право, 2017. 192 с.

Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. 720 с.

Скляр В. Етнічний склад населення України 1959–1989 рр.: етномовні наслідки російщення: монографія. Київ: Просвіта, 2008. 391 с.

Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко; ред.-упоряд. Н. О. Лаас. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 698 с.

Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (Історико-літературний та поетикальний аспекти) / Інститут л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ: Смолоскип, 2010. 627 с.

Snyder T. The Reconstruction of Nations Poland Ukraine Lithuania Belarus (1569-1999). New Haven: Yale University Press, 2003. 367 p.

Україна в добу Незалежності

Балян А. В. Трансрегіональне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу: монографія. Ужгород: Ліра, 2005. 345 с.

Кульчицький С. В. Помаранчева революція / Інститут історії України НАН України. Київ: Генеза, 2005. 366 с.

Мелекесцев К. І., Бут О. М. Україна та Республіка Польща: еволюція від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 200 с.

Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми: монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.

Стрільчук Л. В., Стрільчук В. В. Інституційні складові українсько-польських гуманітарних взаємин і співробітництва. Луцьк: Волинські старожитності, 2013. 258 с.

Сучасна українська політика: політики і політологи про неї / М. І. Михальченко (голова ред. кол.). Київ: УЦПМ, 2008. 363 с.

Тодоров І. Я. Україна на шляху до європейської та євроатлантичної спільноти: монографія. Донецьк: ДонНУ, 2006. 268 с.

Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001)/ Н. П. Барановська та ін. Київ: Альтернативи, 2001. 702 с.

Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: кол. моногр. / за ред. Ф. М. Рудича. Київ: МАУП, 2002. 488 с.

Snyder T. The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America. New York City: Tim Duggan Books, 2018. 274 p.

НАВІГАЦІЯ ПО ДИСЦИПЛІНІ

Курс / семестр	Кредитів / годин	Змістові модулі / теми
1 курс		
1	4 / 120	<i>Змістовий модуль 1. Праісторія України</i>
		Вступ до історії України
		Походження та еволюція людини на теренах сучасної України
		Найдавніші цивілізації на теренах України. Трипільська культура
		Кочовий світ степової України. Скіфи
		Першопочатки українства. Східні слов'яни у VI – поч. IX ст.
		МКР 1
		<i>Змістовий модуль 2. Руська доба України</i>
		Концепції виникнення Русі
		Утворення та становлення Руської держави
		Першоджерела про виникнення Русі
		Русь на піднесенні
		Хрещення Русі
		Соціально-економічні відносини в руських землях. Суспільство
		Анна Київська
		Слов'янська міфологія
		Українські землі у період політичної роздробленості Русі.
		Ідентифікація Русі: назва, територія, етнічна приналежність
		Галицько-Волинське королівство або Королівство руське
		Русь і Степ. Монгольська навала та її наслідки
		Данило Галицький: постать на тлі епохи
		Українська культура доби Русі
		МКР 2
2	3,5 / 105	<i>Змістовий модуль 3. Ранньомодерна Україна</i>
		Визволення України з-під влади Орди. Литовський фактор в історії України

		Українські землі у складі інших держав. Турецько-татарська агресія
		Литовсько-польські унії та їхній вплив на українські землі
		Соціально-економічний розвиток українських земель у XV – першій половині XVI ст.
		Литовські статuti
		Люблинська унія та її наслідки для України
		Соціально-економічний розвиток українських земель у XV – першій половині XVI ст.
		Становище православної церкви в Україні. Берестейська унія
		Паралельний світ: еліта ранньомодерної України
		МКР 3
		<i>Змістовий модуль 4. Українське козацтво</i>
		Виникнення українського козацтва
		Характеристичні риси українського козацтва
		Парадигма козацької державності. Запорозька Січ
		Боротьба з турецько-татарською експансією.
		Опозиційний дебют козацтва: козацькі війни кінця XVI ст.
		Козацько-селянські повстання 1620 – сер. 1630-х рр.
		Українська культура під впливом європейського Відродження (др. пол. XVI – сер. XVII ст.)
		Український побут ранньомодерної доби
		МКР 4
2 курс		
4	3,5 / 105	<i>Змістовий модуль 1.</i> <i>Українська національна революція середини XVII ст.</i>
		Вступ до дисципліни. Становище українських земель в 40-і роки XVII ст.
		Національно-визвольна війна українського народу під проводом Богдана Хмельницького
		Міжнародна політика козацької держави. Переяславська Рада 1654 р. та її наслідки.
		Завершальний етап Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького
		Особливості внутрішньополітичного розвитку українських земель у 1660-ті рр.
		Міжнародне становище українських земель у 1660-ті рр.

		Гетьманство Петра Дорошенка. Завершення Української національної революції середини XVII ст.
		МКР
		<i>Змістовий модуль 2. Українські землі наприкінці XVII – XVIII ст.</i>
		Українські землі наприкінці XVII – на початку XVIII ст.: політичний, соціально-економічний розвиток.
		Наступ російської влади на автономні права Війська Запорізького у першій половині XVIII ст.
		Ліквідація залишків автономії на українських землях російської владою
		Українські землі у політиці сусідніх держав наприкінці XVIII ст. Поділи Речі Посполитої
		Політичне, соціально-економічне становище українських земель наприкінці XVIII ст.
		Західноукраїнські землі у складі імперії Габсбургів. Реформи Марії Терезії та Франца Йосифа.
		Розвиток української культури у XVIII ст.
		МКР
6	3,5/ 105	<i>Змістовий модуль 3. Україна у XIX ст.</i>
		Політичне та соціально-економічне становище українських земель під владою Австрійської та Російської імперії на початку XX ст.
		Суспільно-політичні рухи в Наддніпрянській Україні на початку XX ст
		Початок українського національного відродження в Наддніпрянській Україні
		Кирило-Мефодіївське товариство (1846-1847 рр.)
		Початок українського національного відродження на західноукраїнських землях на початку XIX ст. «Руська трійця»
		«Українська весна народів» 1848 р. Головна руська рада
		Українська культура у першій половині XIX ст.
		Політичне, соціально-економічне становище українських земель Наддніпрянщини у середині XIX
		Реформи 1860-1870-х рр.
		Громадівський рух у другій половині XIX ст.
		Політичне та соціально-економічне становище західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії у другій половині XIX ст.
		Суспільно-політичний розвиток західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії у другій половині XIX ст . Діяльність народівців

		МКР
		Змістовий модуль 4. Українські землі наприкінці XIX – на початку XX ст.
		Соціально-економічний розвиток України наприкінці XIX – на початку XX ст.
		Політичний розвиток Наддніпрянської України на початку XX ст.
		Політичний розвиток західноукраїнських земель наприкінці XIX – на початок XX ст.
		Україна у Першій світовій війні
		Розвиток української культури наприкінці XIX – на початок XX ст.
		МКР
3 курс		
5	3/90	Змістовий модуль 1. Українська революція
		Українська держава гетьмана Скоропадського
		Національно-визвольний рух в західноукраїнських землях (1918–1920 рр.)
		Українська Народна Республіка під проводом Директорії
		Встановлення радянської форми державності в Україні і запровадження її політики
		Розвиток культури та духовного життя в добу Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.)
		МКР
		Змістовий модуль 2. Радянізація України
		УСРР на початку 1920-х рр.
		Соціально-економічний розвиток УСРР в умовах НЕПу
		Суспільно-політичний розвиток радянської України у 1920-х рр.
		Розвиток культури та духовного життя УСРР у 1920-х рр.
		Особливості індустріалізації УСРР
		Колективізація сільського господарства
		Суспільно-політичне життя в Радянській Україні у 1930-х рр.
		Культурне життя і наука в УСРР у 1920–1930 рр.
		МКР
6	2,5/75	Змістовий модуль 3. Україна в середині XX ст.

		Соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток українських земель у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини
		Українські землі напередодні Другої світової війни
		Українське питання в міжнародній політиці. Німецько-радянський альянс (1939–1941 рр.)
		Початок німецько-радянської війни, поразка Червоної армії
		Нацистський окупаційний режим та Рух Опору на українських землях
		Визволення України від німецьких окупантів, наслідки війни
		Соціально-економічний розвиток УРСР (1945–1953 рр.)
		Суспільно-політичне життя України у повоєнну добу
		Наступ сталінізму у другій половині 1940-х рр.
		Радянізація західних областей УРСР
		Розвиток культури і науки в повоєнну добу. Наступ влади на діячів науки, літератури і культури
		МКР
		Змістовий модуль 4. УРСР у другій половині ХХ ст.
		Доба «Відлиги» – «контрольованого лібералізму»
		Соціально-економічний розвиток в умовах Відлиги
		Стабілізація і закритість суспільного та економічного життя (1964–1975 рр.). Закріплення неосталінізму
		Духовний і культурний розвиток суспільства: труднощі і досягнення, від «Відлиги» до «Застою»
		Курс на прискорення соціально-економічного розвитку СРСР. «Перестройка» в Україні
		Загострення соціально-економічного становища в умовах «Перестройки». Від Декларації про державний суверенітет до референдуму про незалежність України
		МКР
4 курс		
7	3 / 90	Змістовий модуль 1. Становлення української незалежності
		Передумови досягнення незалежності України
		Початок суспільно-політичного розвитку незалежної Української держави

	Проблеми соціально-економічного поступу незалежної України
	МКР
	<i>Змістовий модуль 2. Україна у трансформаціях ХХІ ст.</i>
	Формування європейського курсу України
	Україна на захисті своєї незалежності, суверенітету та євроінтеграції
	Соціально-економічна сторона захисту українського суверенітету
	Культурні процеси та релігійне життя у незалежній Україні
	Ключові досягнення за період незалежності України
	МКР